

Madách Imre

Csak tréfa



Mercator
Stúdió

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 057 6

Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: petyerk@t-online.hu

MADÁCH IMRE
CSAK TRÉFA

DRÁMA KORUNKBÓL ÖT FELVONÁSBAN

TARTALOM

ELSŐ FELVONÁS	7
ELSŐ SZÍN	8
MÁSODIK SZÍN	20
MÁSODIK FELVONÁS	37
ELSŐ SZÍN	38
MÁSODIK SZÍN	51
HARMADIK FELVONÁS	64
NEGYEDIK FELVONÁS	89
ÖTÖDIK FELVONÁS	105
ELSŐ SZÍN	106
MÁSODIK SZÍN	112
HARMADIK SZÍN	120
CSAK TRÉFA	130
SZÖVEGMAGYARÁZATOK A DRÁMÁHOZ	131

*Még a kéjhölgy is örömkönyűt sír,
ha színjátékban az erény
győzedelmeskedik.*

*A nő élete a szerelem,
a férfiében egy epizód.*

*Óh, bárkinek kész hízogó kutyák!
Szívem vérén melegedett kígyók,
Kik szűm marjátok! Judások ti hárman!
S háromszor rosszabb nála mindeniktek.*

(Shakespeare: II. Richard)

SZONTÁGH PÁL BARÁTOMNAK

*Letévén tollamat, nehogy kétségbe essem
az
emberek felett: - reád emlékezém.*

ELSŐ FELVONÁS

PEGAZUS JÁROMBAN

ELSŐ SZÍN

(Főváros, Andaházyéknál szoba. Ilka, Jenő.)

JENŐ

Az nem lehet, hogy elveszítni bírám
Ah, Ilka, percnyi üdvösségemet;
Nem annak alkotott tavaszt az ég,
Hogy véghetetlen télnék gyászterén
Örökké sírjuk édes álmait. -

ILKA

Költők dijazzák már csak az erényt,
Nincs pokla többé a mindenhatónak.

JENŐ

Természetünk - mely érezni taníta
Egy lelket osztva csak fel kebleinkben -
Óh, nem hazug, mi boldogok leszünk.

ILKA

Ha sírban is van boldogság, Jenő!
Ma érkezett az útált vőlegény,
Kihez szülőknék számolása köt.

JENŐ

El vélek, el e gyászos érzetekkel!
Szerelmem élve közt miért zavarnak?
Nem érzed-é, mily édes ennyi búra,
Azon néhány perc boldogabb jövőnkből:
Melyet féltékenyen kell őrzenünk
A külvilágnak kétkedő szemétől.
Vagy boldog az lehet csak, Ilka tán,
Ki a világtól irigyelve él?

ILKA

S ha elfelejtenél?

JENŐ

Még kétkedel?

A szem lelkünknek tükre, nézz szemembe,
Képed sugárizik lelkem tükörén.

ILKA

S a képpel múlik-é emlékem is? -
Soká küzdék szívemmel és sokáig
Hivém, hogy korlátolni lesz erőm,
De óh, a nő szeretni jó világra.

JENŐ

E szót, ez édeset mondd, mondd csak egyszer,
Csak egyszer és örökké mondd ezen szót -
S hol üdv, mely üdvebb ekkor életemnél!
Hol ég kegyesebb, Ilka, mint te vagy!
S kell-é erő még több a sorscsatára,
Ha pályabére, mint te, oly dicső.

ILKA

Óh, jönnek és találhatnak, Istenem! *(El.)*

JENŐ

Az ég veled - hisz az szemedben ég. *(Kifelé.)*
Lorán, te itt?

LORÁN *(elébe lép)*

Sőt én kérdehetlek így!

De most nem kérdek semmit, mert öllelek.

JENŐ

Te álnok! Egy lövésre városunktól
S tudj' Isten, mért, oly ritkán jössz felénk.

LORÁN

Mert lelkem önmagával küszködik,
S ti boldogok, búm meg nem értenétek.

JENŐ *(neheztelve)*

Lorán! -

LORÁN

Mért hoztad ezt fel Macbeth rémeként
Legjobb órámban. - Ámde hallj: van egy
Pörünk; kérdése: birtokunk egésze,
S egy házasság, mindent jóvá tehet;
Atyám engem nézett ki áldozatnak
A százados penészű jogviták
Természet ellen pártos istenét
Megengesztelni házasságom által.
A lány csinos volt, művelt és okos,
A nagyvilágból és ennek dacára
Tudott másról is szólni piperénél;
Nem foglalták el udvarlói sem.
Olymód, hogy néha a szegény hazáért
Ne fénylett volna harmat égszemében.

JENŐ

Hisz ez mind szép, és én sajnáljalak?

LORÁN

Hallgass ki, ez mind szép igaz, de óh,
Az indulatnak gúnya az okosság;
A lélek messze, messze fenn csapong,
Szeszélyesen repül az ég felé,
Túlnyargal rajta a végetlen űrben,
S önmagának alkot ideált -
Önnönmagának küzdi istenét,
S nem kedves már előtte más gyönyör,
Mint mellyért küzde, mellyért vérezett.
Én láttam őt - egy nőt, ha úgy kívánod,
Ha van neméből több egyén - de nincs -
Én láttam, s képe még szemtűkörömből
Lelkembe nem hatott és szellemem
Legbelsejéből jött e kép elébe -
Egy ideálkép - s szűmben összeolvadt. -
Ne kérdd, ki ő, ne kérdd, mi, ily salak
Ne vonja őt le a kicsiny világra;
Elég: igává lett tervelt kötésem,

Mely Isten szikraját áru gyanánt
 A többet ígérőnek adja el.
 Atyám kizárással fenyíte, én
 Örültem, mert kincsével, úgy hívé,
 Megvásárolt, de így szabad levék. -
 Atyám meghalt, de sírból is kíván
 Uralni, s tettben élni, mint halott,
 Hogy holt gyanánt hurcolja azt, ki él:
 Végrendeletében szülői átok
 Vagy engedés közt hágy választanom.

JENŐ

A jobb kebelnek átka a csalódás.

LORÁN

Csak jobb felét tudod még, hallj tovább:
 Atyámnak ismeréd szeszélyeit,
 Családfény volt kedvenc eszméje - ő
 A férfiélet céljának hívé,
 Hogy hosszabbítsa nemzetségi fáját,
 S rá fényt szerezzen. Gondnokul hagyá
 A vén Herédyt, azt rendelve, hogy
 Szolgáljak. - Lelkemnek vad szárnyalását
 Penészes íratokba fojtsam el,
 Családom-, e vén holtnak díszeért;
 De nem tanul meg szántni Pegazus.

JENŐ

A tűrés és alázat is erény -
 A bölcs megnyugszik sorsa végzetében.

LORÁN

Pór lelkek költék; szellem s türelem
 Ez sár, amaz sugár, mely fönt repül
 Magával vonva testét, ámde fent
 A lég e sártömegnek éteri:
 S harc támad a kettős elem között,
 Harctér a szű, mely fáj, de békebért
 Csak egyikének veszte eszközöl; -
 A test halála: mit a pór remeg,
 A léleké: megnyugvás végzetünkben.

De én, ki látom a roppant teendőt,
Keblemben a vágy, szív és értelem,
Mely föl bír vinni a csillagtanyához,
Át bírja látni: mily parány, kicsiny
A sárba gyúrott Isten, és nyakán
Mi iszonyú a nyűg, mely földre vonja.
Én mondjak-é le Isten szikrajáról,
Hogy bizton hízhassék meg a salak? -

JENŐ

Ha, ha, Lorán! Te még a régi vagy! -
Mind elfonnyasztá e virágimat
A húsz hideg tél!

LORÁN

S mert kint hó ural
Lelkedbe bujdokoltak, úgyebár,
Mélyebben edzve képöket? - S ha olykor
Nem engedsz nekik; elkényeztetett
Szülötteként büntetnek meg; nekem
Féltékenyen kell őket őrzennem,
Mert mindamellet mindenik halála
Egy kincsforrással koldusbbá teszen.

JENŐ (*gúnnnyal*)

De a hivatalt mégis elfogadtad.

LORÁN

Neked megmondom, szűm baráta, mért:
Egy titkos társaságot alkoték,
Jelmondatunk: „Szabadság.” Tettre még
Nem ért ugyan, de fog: ha ég akarja.
Minden gyanútól óv hivatalom,
S alkalmat ad sok titkosat kitudni;
Talán a tettetés nem tart soká,
Mert hogyha megválasztatom követnek,
Álarcomat lesújtom, ottan is nyíl
Elvharcra tér, majd a tett beáll.

JENŐ

Most jó eszembe egy mese, figyelj:
 Mind rosszul járt az óra egy vidéken,
 De egyenlőn s céljának megfelelt.
 A csillagász tudá csak igazán
 Megmérni az időt s fejeskedett
 A rossz órát követni, mindenütt
 Kacagták a javítót! -

LORÁN

Óh, ne gúnyolj!

JENŐ

Kigyógyítlak, vezess el híveidhez.

LORÁN

Egészségből? - Beteggé téssz? De jőj -
 (El Jenővel. -
Andaházy kardosan és Ilka jőnek.)

ANDAHÁZY

Ismét vörösre sírt szemekkel, Ilka!
 Kendőzd be képedet, takard el a
 Könyűk nyomát; légy vidos, bú nem illik
 Menyasszonyarcra; tégy, mint rendelém.

ILKA

Világnak a szín, nekem a keserv;
 Mert rendelésed az, hogy a napot
 Éitem váltságaul gyilkoljam el,
 Mely hogyha elhunyt: sírür a világ is. (El.)

ANDAHÁZY (*kardját ledobva*)

Ez hát a népszerűség? - Díja ez,
 Mit küzdelmünkért a hon adni bír?
 Új csillag tűn fel, fényesebb, csak őt
 Csodálja mindenki; és a megszokott,
 Tüzében lankadó - már bukhatik!
 Szavát egy gyermek - Zordy dörgi át. -

E pályán nincs több dísz, szerencse még;
Hogy eltaláltam a parányi ösvényt,
Mely a tömlőc s jutalom közt vezet,
Hová jutunk: ügyességünk határzza -
(*Zenő és inas belépnek.*)

INAS

Méltásád! A cukrász mit sem ád hitelben.

ANDAHÁZY

Mondtad nevem?

INAS

Mondtam, de azt felelte,
Hogy épp azért nem ád.

ANDAHÁZY

Hah! A gazember
Mondd, kérem őt, csak holnapig.

INAS

Nem ád
A szép szavakra semmit, pórias
Pénzvágya.

ANDAHÁZY

Vígy hozzája könyveket.

INAS

Nem használhatja - mert a bibliát
Sátán terjeszti most a nyomtatással.

ANDAHÁZY

Hát sütni rajtok? - Menj, mit andalogsz! (*Inas el.*)
Zenő! Te sem segísz hű társ gyanánt
Üdvözlésed csak a kisírt szemek,
S kerülni késztesz ennen házamat,

Hol hozzám senki nem ragaszkodik,
Csak gondom. -

ZENŐ

Mit tegyek, nem adtam-é
Ki minden birtokom?

ANDAHÁZY

Úgy, úgy megint
Már annyiszor szememre hányt néhány
Forintodat kívánod, mit magad
Rég elfecsérlél.

ZENŐ

Óh, nem kértem azt,
Szükséget szenvedék bár, s míg te más
Hölgyeknek udvarolva szórtad el:
Némán szenvedtem kebled pusztaságát.
Mért kínozod hát türelmes foglyodat,
Mért költesz rá bünt és gyalázatot,
Daccol kívánod-é elűzni rossz
Ügyednek mardosását?

ANDAHÁZY

Vége van?
Beszélek én is, szívesen adá
Pénzét a lány, menyecskefőkötőért.
Mert már vénebb volt, mint a vőlegény.

ZENŐ

Két héttel. -

ANDAHÁZY

Mindegy, vénebb.

ZENŐ

Jaj nekem!

ANDAHÁZY

Örömmel látta a nemes leány
A grófi vőlegényt; s a lány családja
Nem tudta, hogy hálózza őt körül -
Nehogy lépéről többé elszaladjon. *(Zenő sír.)*
Vagy hát mutasd meg nőerényedet;
Gyémánt piperéd szép; ha férjedet
Jobban böcsülöd, add el azt, szerezz
Helyette álékszeret. Hisz tudva van,
Hogy van valódid s annak ösmerendik. -
Ma jó Herédy - ládd - s fog alkudozni
Lelkemre; mondd: meglássá-é, mi nagy
Házunkban a nyomor; meglássá-é,
A szükség mily kis árért kényszerít
Od'adni lelkemet. - De dús lakomban
Én szabhatok föltételt; mondhatom:
Meggyőződésemet megvesztegetni
Nincs ár. Ez feljebb rugtat! S hogyha a
Vagyonbiztosság kormányán ülök,
Ki merne váltóimmal ostromolni?

ZENŐ

De lesz-e áldás majd e birtokon? *(Ékszereket ad.)*
Im, itt utolsóm; többé nincs miért
Kinozz. -

ANDAHÁZY

S e gyűrű?

ZENŐ

Jegygyűrűm - de fogd.

ANDAHÁZY

Ma jó el Zordy is, kivel pörünk foly,
S ha látja feldúlt házi életünket,
Veend-e nőt ily fészekből magának?

ZENŐ *(indulattal)*

Csak lányomat ne add el; óh, ne légy
 Bakója - hogy gyűlölje kénytelen,
 Kit gyermekésszel áldni megtanult.

ANDAHÁZY

Okos szülők odáig nem tekintnek,
 Úgy, mint a jogtanárok, hogy minő
 Következtetést von a jogelv magával. -
 Ki mondja, hogy mondjon le érzetéről?
 Hogy tépje el keblének hő szerelmét?
 Hatalmas ékszer az a főkötő,
 Szabadalom, mely mindent eltakar. - -
 Széphalminéhoz hívatám ebédre. -

ZENŐ *(félre)*

Sorsod türés! - Hallgass, zajgó kebel. -
 Ne lássa senki, mint vérzel belül,
 Gúnyolják bár az érzéketlenek,
 A káröröm kacaja kínosabb még.

VÁRY *(belépve)*

Mit látok! Sír ön? - Óh, az Istenért,
 Ki látott esni kék égből? - Derék
 Hasonlat.

ANDAHÁZY

Tréfa az egész, ijesztém,
 S az angyal hitte, hogy beteg vagyok.

VÁRY

Hogyan ne jönne kedvünk házasodni
 Ily szép példák után. - Dicső! Dicső!

ZENŐ

Mi azt hívők, menyasszonyával úgy
 El van foglalva, hogy barátiról
 Meg is feledkezett.

VÁRY

Az igazi
Arszlán barátit nem felejt el.
Különben is, két napja voltam itt
Pompás ebéden. Meg kell vallanom,
Hogy oly nemes fény, mint itt, nincs sehol.
Fajvér hiába! *(Nevet.)*

ZENŐ

Hát a szép menyasszony
Egészen elfelejtkezett reánk?

VÁRY

A kis bohó oly boldog!

ZENŐ

Hátha ön
Tiltá el a világtól? -

VÁRY

Sőt alig
Kivánhat udvaribb, jobb és szelídebb
Jegyest arám magának.

ZENŐ

Hogyha tetszik. *(El Váryval.)*

ANDAHÁZY *(utánuk néz)*

Szegény nő! - És ily angyalt áldozok fel
Egy ördögért. - De ingyen nem teszem
Magasra! - S hogyha út ezen magasra
Hatalmas úr kéjhölgyének kegyén
Vezet keresztül, mért ne hajlanám meg?
Ki a világban él, cserélje el
Jókor szívét egy durva kődarabbal,
S még jól fizethet rája - mert különben
Gyakorta alkalmatlanná leend,
Ha mindazt, ami szent, kell döntenie
S mosolygni hozzá: hisz csak tréfa volt. *(El.)*

MÁSODIK SZÍN

(A Zordy-ház. Szoba, asztalokon bor s kártya áll.
Kondor, Dúlházy, Szendrődy, Belényi, Pikó s mások.)

KONDOR (*bor mellett, körülállva*)

Még most sem tudjátok világosan,
Mi célja elnökünknek? - Elhiszem. -
De én tudom, hisz én vezettem őt
Az értelem honába. - Csitt, ha szólok! -
Tudtok hallgatni? - Ő köztársaságot,
S igazságosb osztályt vágnék behozni.
Sapientí pauca.

GERŐ (*bort hozva*)

Borból is?

KONDOR

Nem, *in vino veritas.*

HARS (*gyorsan jó s hátára üt*)

Csitt, vén apó! Okoskodásaid, -
Sózott heringként, - romlott ínyűeknek
Valók; nincs bennök élet. Eddig egy
Könyvem volt, a naptár, már az se lesz,
Könyv nélkül élek, csakhogy rád ne üssek.

KONDOR (*dühhel*)

Hah, gyermek! Óh, miért nem vívhatok
Eszemmel, hogy tennélek semmivé.

HARS

Ha, há! Ha, há! Már nincs velő karodban.

KONDOR

Mindenkinél velő csak egy helyen van.

HARS

Neked hasadban, ronda serkulacs.

KONDOR

Becsülj meg!

HARS

Öt garasra - bőrdéért.

KONDOR

Mit is keres ily gyermek e helyen
Hol bölcs tanács ül szent tárgyak felett.
Ki életében verset sem csinált,
S Ovidot csak *praxisból* ismeri.

HARS

Ebédet s cimborákat, bölcs uram -
Ez a dolognak legjobb oldala. -
Folyvást szavaznak, már-már Zordy győz.

KONDOR (*könnyét törli*)

Hazám, ezt én neveltem fel neked!

HARS

Megtelt a borkabak, s csurogni kezd.

DÚLHÁZY (*Szendrődy mellett ülve*)

Ő győz - ha, há! Herédy, megfizettem!

SZENDRŐDY (*suttogva*)

Kérlek, bajtárs, folytasd Herédyről.

DÚLHÁZY

Mint mondtam, oly állást foglaltam el,
Hogy fényesb rangra bizton várhaték,
Mebuktatám az ellenzéki pártot,
Bár népszerűségem vesztével; ím,
Mi történt: míg én vártam, addig ő
Jutalmamat ügyesen elhalászta,
S én célt veszített, két szék közti hős,
Boszút esküdtem állni.

SZENDRŐDY

Úgy, tehát

Nem elv, nem is barátság vonz ide?

DÚLHÁZY

Sőt, Zordy elvem ellen pártvezér.
Először, mert világ-eszélye nincs,
S elvből cselekszik mindent a bohó,
Nem nézve a következményeket.
Oly önfejű továbbá, nem lehet
Használni eszközül. Nincsen neve,
Mely méltóságot adna a fiúnak;
Ez mind elég, hogy majd fejére nőjünk.
Most nem volt jobb egyén s minden derék
Protestáns oldalán van, mert ügyünket
Pártolja, mely nyomatva kétszer édes.

SZENDRŐDY

Őszinte szódért én is nyílt leszek.
Megvallom, e rohanva haladást
Én sem szenvedhetem, de ez divat!
S gúnyolják azt, ki vélek nem brekeg
A *copfos* elvekért; s mintája én
Minden divatnak eztet tőrjem-é? -
Magányos óráimban, hidd, gyakorta
Sírnék a szép arisztokrácián,
Mely ily kuvik fajt nem bír nyársra húzni,
Mi több, lemond magáról, és divatból
Gúnyolja azt, ki érte síkra száll.

DÚLHÁZY

Halkan, tudod, hogy itt csak azt imádják,
 Ki mentől több parát üvölt ki a
 Koldúsoktól balúl értelmezett
 Egyformaságért.

SZENDRŐDY

Mindent szenvedék,
 De külkelmék helyett magyar darócot
 Viselni s ily fokhagymaszag parasztal
 Érintkezésbe jőni! - Címeremre,
 Szívesen áldozok vért a honért,
 De már ez sok. -
 (*Hars leveti magát, s Szendrődy lábára hág.*)
 Vigyázzon ön, uram!

HARS (*felugrik*)

Mit! Én vigyázzak! Milljom háború!
 Elégtételt kíván ön?

SZENDRŐDY

Nem.

HARS

Hisz úgy! - (*Leül.*)
 Elkél nyugodnom hősi harc után
 Én tettem - én, hogy Zordy most követ;
 A főnemesek jó barátaim,
 Hisz tézem jobbadán; - egy szómra hát
 Áttértek - kortesünk vakul követ -
 S kivívtam a győzelmet. - Bort, nosza!

GERŐ (*Piroskához, ki bort hord*)

Piroskám, oly sok szépet gondolék,
 Hogy elbeszélem - rólad álmodozva;
 Szemedbe nézek - s mindent elfeledtem.
 Csak azt nem, hogy szeretlek.

PIROSKA

Ha, ha, ha!

Be furcsán hangzik tőled e szelíd szó,
Mint hogyha medve rozmarint szagolna.

GERŐ

Piroska! Gúnyolsz szüntelen, s miért?
Hogy nem csinálok verset, mint uram,
Nem sápadok, soványodom: azért
Ég tudja, mellyikünk tesz boldogabbá!

PIROSKA

Nem ártna fogynod, szebb lennél.

GERŐ

Leány!

Ha Zordy jambusokba vágyja fűzni
E szót, szerelem, sok baja van, ám
Nekem vers nélkül is több; ő talán
Szebben kimondja, nékem bent akad
S fáj.

HARS

Hej, leány!

PIROSKA

Hadd bőjtse, sietek.

HARS

Bort és ebédet, jól megérdemeltem.
Tele torokkal hadd kiáltsam el:
Éljen Loránunk, míg ebéde jó.
Eszlek, leányka! Csókot adj borodhoz.

PIROSKA

Ne bántson ön.

HARS

Ki tiltja, fergeteg!
Hadd szúrom kés hegyére.

GERŐ

Én, uram.

HARS

Írigy eb! Hát lecsókolom pofáját,
Hogy néked nem marad? - Nem tudsz emészteni?
Majd megtöröm hátadban a csömört.
Ördög, pokol! *(Készülnek.)*

SZENDRŐDY *(Gerőt megtámadva)*

Rég ingerelsz, paraszt!

GERŐ *(földre üti)*

Ládd, a parasztnak bőre még keményebb,
Nem tímárolt ki úgy a művelődés.

SZENDRŐDY

Óh, jaj, frakkomnak vége, fürteim!
Óh, jaj, gerincem!

GERŐ

Lódulj hát, kölönc.
Most mink!

HARS

Miért - Ne! - Hordd el őt, paraszt,
Ezért csak nem csatázunk, ha, ha, ha!
Halljuk Pikót, ő legbölcsebb közöttünk. -

PIKÓ *(körülállva)*

E tárgy oly szent, tán csak nem kétlitek?
S azért részletbe nem bocsájtkozom.

TÖBBEN

Bűn volna kételkedni. (*Szétoszolnak.*)

GERŐ

Mily derék

Találmány balgaságunkat takarni.

BELÉNYI

Pikó, te itt!

PIKÓ

Én önt nem ösmerem.

(*Titkosan.*) Hallgass Belényi, semmivé teszsz,

Ha lelkemet kitárod; messziről

Kékül az ég, közelről semmi-színű.

Távolról koruk növelte oly nagyokká

Rómának hőseit.

BELÉNYI

Szólj hát, miként

Levél hernyóból fényes lepke; te,

Ki a nyarat nem állhatád ki, mert

A nap korán kél, s üldéd a pacsirtát.

Mert hajnalt hirdet.

PIKÓ

Hallgass és csodálj.

Egyszer beszéltem hasznom érdekében

Gyűlésen, és tudj' Isten mint esett:

Egész gyűlés véresre verte markát;

S ha egy szívvel nem, mégis egy tüdővel

Éljenzé a szabadelvű beszédet.

Azóta bár sosem beszéljek újra,

Vagy szóljak rab szellemben, hogyha az

Van érdekemmel újabb kapcsolatban:

Csak egynehány jól hangzó cifraság

Levével tálalom ki, s önmagukkal

Készebbek elhítenni: nincs eszek,

Mint kételkedni böcsületemen. -

Valóban azt kell hinnem: a szabadság

Megszeretett, és kacér nőként akasztá
 Magát reám, míg - mint szokás - barátim
 Hajhászokul addig súgtak, beszéltek,
 Hogy enmagammal is már elhitették:
 Miként imádom a kacér leányt.

BELÉNYI

S álarcosan hogy folynak dolgaid?

PIKÓ

Hát jól! Nehány sohaj, mogorva kép,
 Gúnyos mosolygás mindennél, mi nagy,
 Utcán szedett sujtásos gondolat,
 Kevés fáradság sok kitüntetésért.
 S azért nyúzhatni a parasztot is. -
 De szólj, te mit keressz?

BELÉNYI

Aratni jöttem. -

Ládd, nemde könnyebb árnak fölfelé
 Biztos hajóban ülni, mint magadnak
 Evezni örvény- és hullámon át?
 E párt a győzedelmes, én vele.
(Lorán és Jenő észre nem véve bejönnek.)

HARS

Leánytól ily gyalázatot - megállj!
 Harc, háború! Leány, miért nem sietsz?
 Minő szolgálát ez, ördög, pokol!

GERŐ

Kissé felejtí az egyformaságot.

HARS

Mért lett igásló, húzzon, hogyha bír! -
 Igyék mindenki az egyformaságért. -

SZENDRŐDY

Prodigesem csak mégis többet ér?

DÚLHÁZY

Villámsebes - Biankánál tüzesb.

SZENDRŐDY

Biankáról eszembe jő kalandom.
Majd elbeszélem, roppant érdekes.

JENŐ *(Loránhoz)*

Hallod barátom, ló, nő és divatból
Egy-két magasztos, könyv nélkül tanult,
Más, jobb kebelben termett gondolat
Az árva honról, ez, mit ifjaink,
A büszke reptű lelkek, hon reményi,
Még szólni tudnak; és ezek közül is
A hon csak könyv nélkül tanult talány.

KONDOR

Ő hát követ s örülni nem tudok;
Rossz földbe hulltak oktatásaim,
Ügyünknek sápadt zászlaját felejt
Egy hölgyecskének bálí piperéjén;
Vagy már felosztók-é a birtokot?
Megbüntetők-e a néhány garázdát,
Ki bátraink gyomrát kétségbe ejti,
Sültjével ingerelve orrukat?
Csak itten volna, majd megmondanám
Én néki: gyermek! Hát envéremen
Ezért neveltelek? Féld átkomat.

LORÁN

Igy értnek! Óh, magasztos szellemek,
Kiket törvény s jogosság ihletett,
Könyörgjetez díjjúl örök halált;
Mert visszanézve szűtök megreped:
Igy érte látni szótok bibliáját. -

GERŐ

Lorán borából szívtál lelket és
Most pártot ütsz teremőd ellenében!
(Lorán kilép.)

MIND

Sokáig éljen Zordy, a követ! - *(Fölemelik.)*

JENŐ

Lám, hogyha föltörekszünk, társaink
Nyakán kell ülnünk; - mint örülnek, és
Az emberhús tán súlyosb marhahúsnál.

LORÁN

Kondor szólásod van?

KONDOR

Van ám, Lorán!
Bár véghetetlen volna torkom is,
Hogy énekelném „élj soká derék!”
Derék - derék, hogy rímet nem lelek.

LORÁN

Ne bánd!

KONDOR *(Jenőhöz)*

Hazámért! *(Iszik.)*

JENŐ

Sokra mentetek!
Valljon Pikó, mit tart ön az adóról.

PIKÓ *(félre)*

Csak tudnám, mit parancsol a szabadság. -
Én - én - ah, úgy - e tárgy -

JENŐ

Már értem önt.

PIKÓ *(félre)*

Hála az égnek - én bizony nem értem.

JENŐ

Ah, Hars barátom!

HARS

Lám, barátja én -
Ezt elbeszélem.

JENŐ

Mondják, hogy Herédy
Egy tál étellel többet ad - jerünk.

HARS *(hódoló állásban)*

Bocsánat, álhír.

JENŐ

Úgy! - Dúlházy, ön
A hitszabadság hírneves vitéze?

DÚLHÁZY

Szolgálatára.

JENŐ

Mondja meg nekem,
Ha nem tartoznék épp a szenvedőkhöz,
Nem lenne-é zsarnok szenvedtető? *(Dúlházy bámul. - Loránhoz.)*
Mily gyáva faj - ezért küzdünk-e hát?
Mely önsilányságát nem érti meg,
S piros pofát hizlalva, vágya nincs.

LORÁN

Mért érez egyes ennyi gaz helyett,
Vagy mért nem tompa hát ez is velek!

KONDOR

Sakk a királynak! *(Elalszik.)*

SZENDRŐDY

Matt, te vén bolond!

LORÁN

Sakk a királynak! - Óh, gúny részegen
 Üvölni sakkot s gyáván, harctalan
 Lebukni. Kondor! Sakk nyakadnak is.
 Honáruló!
 (*Nyakon fogja.*)

KONDOR (*mámorban*)

Bocsánat - büntelen
 Vagyok - az ifjuság csábítható -
 Kivallom társimat: Lorán a fő.

LORÁN

Akasztófára véled! Óvjelül,
 Hogy az, ki szent elveknek védeül
 Szegődik, tiszta légyen, nem miként te:
 Dohos cserép, mely mindent ectesít. -
 Ma nem tanácskozunk - távozzatok.

BELÉNYI

Miért?

LORÁN

Mert úgy kívánom.

HARS

Éj, bizony!

GERŐ

Ma nem tanácskozunk, távozzatok,
 Száz mennykövet! Kimondom, fészketekbe. (*Mind el.*)

LORÁN (*megvetve komolyan*)

Rongy lelkek! Óh, vagy hát a népszabadság
 Éhes kutyákat bír csak lelkesíteni,

A birtok ellen küzdelemre szállni?
S egy itce víztől is mind elszalad.

JENŐ

Megtértél?

LORÁN

Nem.

JENŐ

Mit tész?

LORÁN

Azt nem tudom,
De tennem kell, lelkem kívánja úgy. -

HERÉDY (*belép, félre*)

Megállj, rossz ember! Megtanítalak. -
Nos s folyt-e jól a munka, szép öcsém?

LORÁN

Folyt.

HERÉDY

Hol vannak hát kész írásai?

LORÁN

Óh, hallja csak: (*O/vas.*)

Gyász szellem ül szent romladékidon
Halvány arcú hon, mért szeretlek én?
Könyeztem érted és vigaszomul
Termél túlföldi bájú sírvirányt:
Még harmatost s mosolygót - barna lányt;
Szűt adtál őt szeretnem; dalra szót,
S a szóra fogyhatatlan ár gyanánt
Láng-lelket a lány, s ősi fényed önt. -

S miért szeretlek tégedet, leány?
 Kebledben a hon, ajkadon szava,
 S a kedves szó oly édes ajkadon
 Mint égi hárfahang, mely istenül:
 Ha elpirulva súgod, hogy szeretsz. -

HERÉDY

Úgy, úgy, megint vers, majd országgyűlésen
 Elénekelheted rossz rímeit.

LORÁN

Hogyan, rossz rímeit? - Ah, ön tudatlan!

HERÉDY

Goromba gyermek, rám bizott atyád,
 Miért nem teljesítéd rendelését.

LORÁN

Mert oly nagy az, hogy életembe nem fér.

JENŐ *(félre)*

Jobb lesz távozni, itt csatázni kell. *(El.)*

HERÉDY

Követnek tétetéd magad néhány
 Elszánt fiúval, kikkel társalogsz,
 A józanabb résznek dacára, melyet
 Szerénytelen gúnyokkal üldözesz,
 Tanítani vágysz, s tanulnod kellene,
 Cenzúrával pörölsz, verset faragsz,
 Mi épp nem illik kormányférfiúhoz.
 Munkáról szó sincsen, papírbitorló!

LORÁN

Ne! - Fogd kormányod téntáját, papírát,
 Én lelkemet nem adtam alkuba. *(Elveti.)*

HERÉDY

Hóbortos gyermek!

LORÁN

Vén bolond!

HERÉDY

Mi ez?

Hát, szőke gyermek, így bánsz-é velem,
Kinek hátán már öt kereszt vagyon!

GERŐ

Megfogjam a tollrágót?

LORÁN

Hadd, Gerő!

Közönséges szárnak egy vagyon csak.
Ne szidjad, szent e szőke fűrt, mivel
Még ifjú lelke tiszta, mint az Isten,
Mellyel legott még egy volt, s arcain
Még ég az elbocsátó égi csók,
Nem kopva le oly sok posványon át,
Tiétekként; kik annyit vétkezétek
Az Isten ellen: hogy levette arcát. -
Vagy tán a fékért, melyt fejembe adtál,
Letépjem arcomat: nehogy mosolygjon?
Kiszúrjam a szemet: ne sírjon, és
Kiöljem véle keblem istenét,
Mely lányt s hazát szeret, hogy a rideg
Szent csontereklyék díszét nyerjem el,
Mint tik, kiaszott érzetű vitézek,
Kik öt keresztet hordtok háttokon:
Míg megváltónkat egy is elnyomá.

HERÉDY

Atyád parancsa szól, Lorán, belőlem.

LORÁN

Ő meghalt, s szádnál szentebb sírja van. -
 Miért nem ölte el még bölcsejében
 A lelket, s még úgy jól lennék igába,
 Mért nem szúrá ki képzetem szemét,
 Hálákat tudnék adni, hogy vezettek;
 De így, az égi boltot adjam-é
 Bő táplálékú barna tömlőcért? -
 Gerő! Cipeld e rongy irásokat
 A tűzre!

HERÉDY

Óh, az istenért!

GERŐ *(Herédyhez)*

Gyere

Te is utánok! - Régen így akartam
 Én tenni, mert mióta itt hevernek,
 Ön oly komor. - De mért is nem hagyott?
(El az írásokkal Herédy után.)

LORÁN

Követ levék, szűk tér e ház nekem,
 Ölelni egy világot ég szívem.
 Jenő barátom - úgy, tehát te is? -

PIROSKA *(jön könnyezve)*

Ön távozik? S mi itthon mit tegyünk?

LORÁN

Piroska, óh te sírsz! Leégetem
 Rózsádról ezt a harmatot. - Hamis, te!
 Nem harmat ez, ragad, már itt is ég -
 S fáj, mint a bánat.

PIROSKA

Istenem megáldja.

LORÁN

Könyed forróbb, de fényesebb enyém,
Tiédben múlt boldogság szendereg,
Enyémben küzdés és remény ragyog fel.

GERŐ *(ki ezalatt visszatért, Piroska szemét letörli)*

Nem égetem le - ámde megtörülöm.

MÁSODIK FELVONÁS

SZÍNPADON S SZŐNYEG MEGETT...

ELSŐ SZÍN

(Főváros. Széphalmiéknál. Öltözőszoba. Ilka, Jolán.)

JOLÁN

Ha, há! Csak furcsa állapot ez a
Tiéd; két hétig engem is mulatna.

ILKA

Jolán! Kacagsz?

JOLÁN

Bocsáss meg, legnagyobb
A bölcsesség, mely mindenben kacag.
De szólj, kész volnál áldozatra is?

ILKA

Kész.

JOLÁN

Úgy nem értek. *(Búsan.)* Óh, mi jó lehet
Azt tudni, hogy szeretnek, s bú, gyönyör
Pusztán nem hangzik el, mind számba jő,
Rokon visszhangra lel. Én nem tudom,
Mi az, szeretni vagy szeretve lenni.

ILKA

S anyádtól?

JOLÁN

Óraszámra láttam őt,
Első emlékem a verés, ha szép
Csipkékéjét, mint kisgyermek, megkoboztam;
Magába szállt hát vissza érzetem,
S önzőbb levék, hogysem megérteném
A Júliában égő szenvedélyt.

ILKA

Hát vőlegényed?

JOLÁN

Házasodni vágy csak,
S legkényelmesebb, hogy nékem udvaroljon,
Jó gazdasszonynak is tart - ez szerelme.

ILKA

S te mégysz?

JOLÁN

Megyek, - mind ilyen - és ez is
Ád fejkötőt, megment a szolgaságtól.

ILKA

Ah, úgy ne kérdezd többé szúm keservét,
Mi egy forrásból messze szétfolyánk már.

JOLÁN (*vígan*)

Ha, ha! Vigyáznom kell, mert *jégre visz*,
S még átmerengném a szép életet.
(*Széphalminé s szobalány belépnek.*)
Jól öltözém?

SZÉPHALMINÉ

Miért ily ékesen?

SZOBALÁNY

Ma a kisasszony rendkívül igéző.

SZÉPHALMINÉ

Csitt! Mért nem mondd rólam ezt soha?
Vagy hogyha mondd, mért úgy, mintha hangod
Gúnyolná a szót, mellyel megdicsértél?
(*Jolánhoz.*) Lódulj! Ha lány ily fénnel öltözik,
Mondják, cégért hord! - Óh, így látnom őt. -

(Ilka ezalatt eltávozik.)

(Szelídebben.) Vigyázz leányom, látom, társalogsz
 Ilkával, hogy nagyon nyílttá ne légy.
 Baráti szót mondhatsz, amennyi kell;
 Az szentelt víz, mely nem használ, nem árt,
 Hitelben áll s gyakorta jó horog
 Sok titkosat kicsalni; mindamellet
 Nem kényszerít viszont-őszinteségre.
 Panaszkodjál - gúny; táj szűt - árulás;
 Esdj - megvetés jutalmad. Néma légy,
 S meglephetsz.

JOLÁN

Nyelvem nem nő-nyelv ezentúl. *(El.)*

SZÉPHALMINÉ

Nem hízelegsz, tükör: rendes szabály
 És öntudat fénykörrel von körül.
 Ki áll a déli napnak ellene?
 Csak azt a könnyű gyermekszendeséget
 Tudnám már bétanulni, az nehéz!
 Hogy mozdulatjaim szabálytlanul
 És mégis édes eggyé folyjanak.
 Hogyan?

SZOBALÁNY

Felségesen tanulta ön be
 A fesztelen természetet!

SZÉPHALMINÉ

Hah, úgy!
 Úgy győzelem, mert illat ez, leány,
 Mi a csinált rózsának még hiányzik,
 Mit olykor bamba lányka bitorol,
 Ki ismeretlen bájait gyakorta
 Ügyetlenül tapossa bár fővénybe,
 Imádtatik. Ezzel homályosít
 El leányom is, és a valódi szépet
 Nem értő hódolókat elrabolja. -
 Hah! Hogy megint eszembe kelle jönnöd. *(Indulattal.)*
 Leány! Ha mester vagy szakodban: úgy

Tedd, hogy mezén akármilyen rúd legyen.
(*Keserűn.*) Óh, csak mezén! - (*Szobalány el.*)
A lányka oly hamar nő,
Szívesben ápolnók gyermekkorát,
Mint hogy kísértésen föltárt *matricául*,
Mint hogy ragyogjon új vágytárs gyanánt,
Kit még kerülni sem szabad. (*Csenget, inas jő.*)
Vegyed! (*Írást ad.*)
Az itten írtak lesznek mára híva. (*Inas el.*)
Termem minden művészet gyűlhelye;
Ki tud hasonlót hozzá felmutatni! (*Herédy jön.*)
Üdvözlöm önt!

HERÉDY

Ah, önnek arcira
Minden nap száz nem ösmért bájt mosolyg.

SZÉPHALMINÉ

Csitt, mondtam úgy-e, hogy fülem süket
Hízélgésének, míg gróf Andaházy
Kérelme teljesül.

HERÉDY

Valóban, e
Gondoskodás féltékennyé teend.

SZÉPHALMINÉ

Óh, jaj nekem! Hiában áldozám
Egy háládatlannak szerelmemet.

HERÉDY

Az Istenért, e hang megsemmisít.

SZÉPHALMINÉ

Ez egy kérés barátném kedvéért,
Így méltányoltatik? - Ne mondja ön
Többé, miként imád, mert a nagy ég
Egy elcsábított nőért bosszút áll.

HERÉDY

Mit ember képes, mindent megtevék,
S ez-é jutalmam, hogy ki is vivém?
Föltételesen bár, de kellettett,
Mert ott fent úgy akarják. Higgye ön.
Így csak én, s csak ön miatt tehettem.

SZÉPHALMINÉ *(félre)*

Csalhatlan harci csel, már ő könyörög,
Mert én mennydörgök; mint az eb, saját
Szemetjén elfut, hogyha nem remegjük. -
Ne higgye ön, hogy újra elvakít
Nem teljesítendő ígéretével.
Vagy hát beszélje rá gróf Andaházyt
Hogy a mondott feltételt elfogadja.
A jó sikernek díja szerelem -
Különben kíméljen meg mindörökre. *(El.)*

HERÉDY

Egy nedves pillanat - s elolvadék;
Óh, nőszeszély! Pamlag párnái közt
Főzöd ki azt, mit késő kor fia
Elv-fejleménynek, kombinációnak
Tekint. Mink csak bábok vagyunk, kik a
Színen játszunk, de a szőnyeg mögött
Nőkéz vezérli titkos szálainkat. Óh, nők!
Minő varázssal bírtok tik fölöttünk,
Ha símogattok üdvöt álmodunk már,
S kézcsók-vadászat az egész; varázs, -
Hogy tartsuk a főt, míg ti szarvat adtok.
Rútul kijátszatánk mi, férfiak
Még édenünkben, mert az ismeret
S eszély gyümölcsét Éva ette meg,
Ádámot csak csutája fojtogatta. -
De mért kívánja őt úgy boldogítani,
Ha boldogságát büszkén eltaszítja? -
Hah, eltaláltam, - nője resteli,
Hogy a pamlag nem ötet illeti;
S hogy így ne légyen: a derék barátné
A hon nevében tart vadászatot
A nem kellőleg szíves grófi férjre. *(El.)*
(Széphalminé és Andaházy jönnek.)

SZÉPHALMINÉ

Elment a vén bohó, ez jól mulat,
Hogy mindent elhisz; tükre nincs bizonytal
A pávián-pofát meglátni benne. -
Ön főispán, ha egyet teljesít.

ANDAHÁZY

Szabad könyörögnöm!

SZÉPHALMINÉ

Nem tudom, minő
Követje van megyénknek. Mindenütt
Hallom, zavart tesz, Zordy a neve;
E hóbotos fiút kell visszahívni.

ANDAHÁZY

Ezt, fájdalom, nem teljesíthetem.
Az ifjú elvbarátom, lelke láng.
Lemondok a rang csillogásiról,
De elvem ellen küzdeni nem tudok.

SZÉPHALMINÉ

Nővel beszél, nincsen gyűlésben ön,
Hol durva tenyerű karzatvitézek
Lesik szájából a szót, én szivéből
Halászom azt előbb, mint ajkinak
Tisztítóján megy át. Ne szóljon elvről,
A nő nem ismeri. - Tudom pörét
A Zordy-házzal, egyezést kíván. -
Ne féljen, nyerni fog, Herédy már
Igézte. Pénzre is vagyon, tudom,
Szüksége a csatára, - van nekem;
Jelölje ön vetélytársul Jenőt,
S ha mindenem, ha egy ország nyugalma
Lesz áldozattá, légyen, mért ne lenne?
Önért s a fényért, mellyel hódolat
S kitüntetés vár rám országgyűléskor.

ANDAHÁZY

De Zordy és Jenő legjobb barátok.

SZÉPHALMINÉ

Barátok? - S volt-e összeütközésben
Már érdekek? - Jenővel majd beszéllek. -

ANDAHÁZY

E Zordy pártja nagy s elv zárja hozzá.

SZÉPHALMINÉ

Ha elv, úgy nem lehet nagy, vagy dicsekszik
Az elvvel? Akkor elvakítható,
Mert azt vadássza, mit nem ért. De szép,
Hogy nő tanítja önt *politikára*. -
Pápista Zordy? - Lám, fiam protestáns,
A hitszabadság zászlaját ütöm ki:
Az elv már oldalunkon; afelett
A hitnek kábitó pártszenvédélye,
Mely Zordytól buzgóit elsodorja. -
Adósom sok hatalmas úr, ezeknek
Felmondom tartozásomat, vagy új
Kötésre lépek; szóljon, elhiszi
Már, hogy győzendünk, s bár buktatjuk is,
Hü bajnokának tart, s dicsérni fog
Az ellenzék.

ANDAHÁZY

Csodálom önt!

SZÉPHALMINÉ

Nejét

Honn hagyja; ő jó, jámbor házi nő -
Nem szoktam rosszat szólni senkiről,
De a világban kissé balgatag.
Miért is laknék szellem mindenikben?
Mi lenne a zöldség-, tú- és tehénből.

ANDAHÁZY (*komolyan*)

Bocsánatot! De hagyjuk most el ezt.
Nőmet gyalázni hallanom tilos,
Mert nőm. - Ha buknia kell, légyen, ám-
De tisztelettel ezt kívánhatom.

SZÉPHALMINÉ *(gúnnyal)*

Úgy, úgy! A drága nőcske tán pityergett,
Talán papucsával fenyíte is?
S gróf Andaházy megtért és felejte -
Hisz mit tesz az, ha egy szív megreped,
Mely oly hívón követte egy szavára,
A nő-erénynek útját megtagadva.

ANDAHÁZY

Az angyalarc igéz, ha kárhozat
Csókdossa is körül - s e pillanat,
Mint vészes éjből felmerült sugár
Kétszerte szép, mert harmat és mosoly.
(Kezet csókol, Jolán ezalatt belép.)

SZÉPHALMINÉ

Nejének minden szépet üzenek
Reménylem, eljő legdrágább barátném.

JOLÁN

Gyülekszik már a társaság, anyám!

SZÉPHALMINÉ

Fejfájásomban a gróf ápolja.

ANDAHÁZY

Önzésből tettem e szolgálatot. *(El.)*
(Váry belép.)

SZÉPHALMINÉ

E szép boglárt hajadba, szót se többet!
Így kell maradnod, kis fejes leány.
Jókor jön ön, segítsen csak kiszidni -
E rossz leánnyal mindég ily bajom van,
Hiába szerzek néki bármi szépet
Mint legkedvesbnek - az csak elpenészik.

JOLÁN

Ah, jó anyám, te oly nagyon kegyes vagy.

SZÉPHALMINÉ

Mi lesz belőled, mondd meg - szüntelen
A gazdaság körül kívánsz sűrögni,
Még arcodat sem őröd, oly korán kélsz.

VÁRY

Segítsem szidni? Még ha volna is
Ok, udvaribb vagyok, hogy sem tegyem;
Van még idő rá. - Csókolom kezét.

(Széphalminé kezét csókolja s egy díszeszközt ledob.)

Miért is áll az útban. *(Kacag.)*

SZÉPHALMINÉ *(félre)*

Gyáva lény! -

Semmit sem tesz! -

VÁRY

Lám! Új emléke lesz

Reám, kisasszony! - Ez jó gondolat. - *(Nevetnek.)*

JOLÁN

Meg is köszönjem? *(Jenő belép.)*

SZÉPHALMINÉ

Menjetek előre,

Tüstént követlek.

VÁRY *(súgva Széphalminénak)*

Én Jolánban is

Csak önt imádom, önnek kedveért
Veendem el, s ha ön csak mint vejét
Tekint, kétségbe ejt.

SZÉPHALMINÉ *(gyöngéden szájára ütve)*

Hizelkedő! -

Hit s hallgatás! -

VÁRY

Megálljon, kis menyasszony.

(Előre kimegy, Jolán torzképet csinálva követi.)

JOLÁN

Mért nem vezet hát, drága vőlegény? *(El.)*

SZÉPHALMINÉ *(Jenőhöz)*

Jókor jövéél, erélyed hogyha van,
Követ lehetsz Lorán helyett.

JENŐ

S Lorán?

SZÉPHALMINÉ *(szárazon)*

Őt visszahívjuk.

JENŐ *(sötéten)*

Ez szörnyű, anyám.

SZÉPHALMINÉ

Hogy egyik fel-, másik lelép?

JENŐ

Nem az.

De hogy barátomnak szegem nyakát.

SZÉPHALMINÉ *(egykedvűleg)*

Ha annak tartod, ám maradj magadnak.
Sok van, mi messziről tekintve nem rossz,
S viszonyunk által lesz rossz. Ha ezt
Tárjuk ki, sok figyelmessé lesz és
Bátran terjeng a rosszalás is. Ám

Ha szó nélkül, határozottan teszünk,
Bámulva hallgat még, ki ismer is
S a jó siker mindent nyer vagy lesújt. -
Különben is, mi kötne, tán barátság?
Csak iskolákban létezik valódi,
A nagyvilág rögén ledörgölődik,
Mint rossz zománc, kamattalan teher.
Vagy jobb-e ő tenálad? S hogyha nem,
Mért hunyjon a nap, hogy ragyogjon a hold?
(*Kifejezéssel.*) A sors gyepelője egyszer van kezünkben,
Csak egyszer - s feltarthatatlanul ragadnak
Tovább az események. - Ah, de mit
Darálok, látom, jobb lennél barátnak
Morzsolni olvasót - míg más szemesb
Repül -

JENŐ

Anyám!

SZÉPHALMINÉ

Most volna az idő
Ilkádát is megnyerni.

JENŐ

Megteszem.

SZÉPHALMINÉ (*kezét adja csókolni*)

Fiam vagy, mit sem gyanítottam Zordyval, s mutasd be,
Hadd lássam, hogy kivel kell harcra szállnom. (*El.*)

HERÉDY (*Andaházyval belépve*)

Óh, hála önnek a hon szent nevében,
Hogy elvállalta.

ANDAHÁZY

Honom érdekéből
A kormány és ország közötti kapcsot
Egy hú kebelével jobban összefűzni.

HERÉDY (*félre*)

Széphalminéhoz szállok béremért. (*Fent.*)
Kiváltók tartozásit, megnyerők
Pörét, szerencsém van mind általadni.

ANDAHÁZY

Reménylem szigorú jog szerént.

HERÉDY

Hogy is
Különben, mink határzzuk a jogot
Is, mely szerént itélünk. - Már ön itt?

ANDAHÁZY

Határozatod?

JENŐ

Meggyőztem keblemet
S a honnak oltárára *áldozom* őt.

ANDAHÁZY

Nagy lélek! Vedd pótlásul a barátért
Leányomat. (*Félre.*) Hisz a pört megnyerém. -

JENŐ

Szép pillanat! - Ha még maradt szivemben
Kétség, ködét szód napja oszlatá el. (*Herédy és Jenő el.*)

ANDAHÁZY

Ha, há! Bohó könyörgté, hogy fogadjam
El éltem óhajtását: hírnevet.
Mondd, Brútus! Mért áldoztál életeddel
A halhatatlanságnak, hogyha illy
Könnyű elérni? - Nem voltak talán
Divatban a filiszterek. S miért?
Mert még nem voltak szolga tisztelőik. -
Jenő! Te jól tudod, zászlód alatt

Pénz és magányérdek küzd, jól tudod,
Hogy én ismérlek; szólj, mért ostromoljuk
Oly cifra szókkal egymást. Emberek!
S ti sem pirultok a zászló alatt,
Mely annyiszor hazudtolá meg elvét? -
Nincsen barátom, mert ki fölfelé megy,
Sokaknak hág nyakukra, s jajgatásuk
Csüggesztené a lágyuló kebelt.
De hittem, van barátság s látni fájt,
Mi könnyen dobtad el, s nem fájt szived,
Mert szódat csipdosád meg, hogy kesergjen.
De el, sötét kép! Üdvöz légy nekem,
Társinknak balgasága, égi lépcső! (E.)

MÁSODIK SZÍN

(Ugyanott, társasági terem. Bianka, Szendrődy, Belényi, Dúlházy, Kondor, Andaházy, több nők s férfiak.)

BIANKA *(ifjaktól körülállva)*

A házasság hamu, kinek nehány
Parázsa van, ám hamvval óvja meg!
De Etna fellobog!

SZENDRŐDY

Csak tűzijáték
Önnek szerelme, sok népet mulattat.

BIANKA *(simítja őt)*

Szép ifjú! Mért oly rongyos és kicsiny
Szűd, hogy nem fér beléje - ha, ha, ha!
Ily foglalásból a gyémánt kihull. *(Hirtelen elfordul.)*
E szócska „hű” s e szócska „hús” rokon.
Olaszhon lánya ekképp nem szeret,
Percig lobog csak - ámde égig ég.
Törként ragyog, s hegyén ül a halál.
(Széphalminé, Váry, Pikó és más ifjaktól környezve belép.)

PIKÓ

Ön terme a művészet csarnoka.

SZÉPHALMINÉ

Hizelg - ha úgy tehetnék, mint akarnám.
De én, szegény özvegy nő!

MIND

Ön szegény?
Ha Krózus az.

SZÉPHALMINÉ

Tapintatom hiányát
A buzgalommal nem pótolhatom.

MIND

Sőt, ön taníthat ízlést.

SZÉPHALMINÉ (*pajzánon*)

Hajdanában
Szépségemmel - mostan már vén levék.

MIND

Felségsértést követ el önmagán.

KONDOR (*papírt ad át, hajlongva*)

Nemtője minden szépnek, e dalommal
Dicsőítém meg elhalt gerlicédet,
És benne téged is. (*Széphalminé kegyesen elfogadja.*)

BIANKA

Be jó, hogy a
Művészetet pártolva, papjait
Hizlaljuk, van mégis, ki megköszönje
Az alamizsnát bók- és hódolattal;
Különben alig vetnének perselyébe.

SZÉPHALMINÉ (*leülve*)

(*Váryhoz.*) Nem szoktam rosszat szólni senkiről, de
Csak az kár, hogy jótéteményeink
Nem lelnek együtt művészet- s erényre.
Kivált a nőkben. - Hol marad leányom?
A kis gazdasszony szűmnek úgy hibázik.

BIANKA

Ön észrevéte jó, mert nők, kik a
Gyermekszeretetről művészileg
Szavalnak - megnőtt lányukért csak a
Közös imádókkal vigasztalódnak. (*Nevetve elfordul.*)

DÚLHÁZY (*Váryhoz*)

Ön boldog, hogy Széphalminé leányát
Nőül veendi, illy erényes asszony
Leánya is bizonnyal az leend.

VÁRY

Ezért veszem leginkább, mert különben
Hiába, csak nemes. - Ugyan, ez-é
Nagy szónokunk Pikó?

BIANKA

Két hét alatt
Vén Cato is elébem térdepel. -
Hisz nincs önökben szikra férfiasság! -

ANDAHÁZY

Hát áll fogadásunk a száz aranyban. -

BIANKA

Ki első lép be, lesz az áldozat.
(*Lorán s utána Jenő belépnek.*)
Ki ez?

VÁRY

Nem ismerem.

JENŐ

Író s követ,
Barátom, Zordy. -

BIANKA

Zordon a neve.
Meglátjuk, szíve. - -

LORÁN

Bár fájlalhatom,
Hogy oly sokáig kése bémutatni

Barátom; megbocsájtok néki, mert
Nem osztjuk szívesen meg édenünket.

JENŐ

Hisz városunkba alig érkezél.

LORÁN

Egy perc öröklét üdvünk ajtajánál.

SZÉPHALMINÉ

Igen kegyes.

JENŐ

Jőj, lelkem ideálát
Ismértetem meg lelkem jobb felével.

LORÁN

És én veled ártatlan kínozómat.

(Ilka előtt megállnak.)

Ez ő!

JENŐ

Ez ő!

LORÁN

Ki?

JENŐ

Hölgyem.

LORÁN

Sőt, enyém.

JENŐ *(ridegen)*

Lorán! Mi együtt meg nem élhetünk.

SZÉPHALMINÉ

Mi történt?

BIANKA (*tűzzel*)

Hah, gyönyör! Tán párcsata?!

LORÁN (*súgva*)

Örülj, barátom, hogy vágytársad én,
A kényszerített vőlegény vagyok.

JENŐ

És bírod-e őt nem szeretni, szólj?

LORÁN

Nyugodt lehetsz. - Hálával tartozom
Kíváncsiságukért, mert én nyerék.

BIANKA

Hát csak fogadás!

LORÁN

Tréfa az egész! -

VÁRY

Reményltem, lesz mesélni érdekes tárgy. (*Jolán belép.*)

LORÁN (*Jenőhöz*)

Mi báj-alak! - Nézd ismeretlenem.

SZÉPHALMINÉ

Jolán leányom!

VÁRY

Kis menyasszonyom.

LORÁN *(elfojtódva)*

Jaj hát nekem!

JENŐ

Mi lelt, Lorán?

LORÁN

Mi lelt?

Egy percre föltalálni, hogy veszejtsük
Lelkűnek ideálját, tudni: nő;
E földet lakja, bír szeretni, - és -
És mást szeret; - más szívet boldogít.

JENŐ

Nincs semmi veszve, ő még fog szeretni. *(Félre.)*
Üdv néked, szenvedély! Csak égj! Csak égj!
Ilkámát biztosítod.

VÁRY *(Jolán széke mögött)*

Nos, hogy állunk?

JOLÁN

Úgy, mint Lukács evangelista festve.

VÁRY *(ásítva)*

Színházban voltam néhány pillanatra.

LORÁN

Természetesen pusztá páholyok
Gúnyolták a művészet csarnokát.

SZÉPHALMINÉ

Mindegy, fizetve vannak.

VÁRY

Úgy van, úgy,
Kézpénzben egy fillérig.

SZÉPHALMINÉ

Látja ön.

LORÁN

Annál szomorúbb, mert így a magasb
Köröknek honszerelme oly divatcikk,
Mit elvénült ruhánkkal eldobunk.
És egykedvűen öltjük vállainkra
A muszka divatot, s nem fáj szívünk,
Mert nem volt a hon vélünk összeforrva.

JENŐ

Vigasztalnák is érte hölgyeinket
A muszka tisztek udvarlásaik.

LORÁN

Én így sem értem, nem hiszem, hogy illy
Korcs légyen az éneklett nőkebel.

SZÉPHALMINÉ

És lássa ön, nem szép díj-é az is
A művészetnek, hogy pór papjait
Arisztokráciánk körébe vesszük. -
(*Biankához.*) Óh, Istenem - mint sápad, tán beteg?

BIANKA

Gondoskodása bájol - jól vagyok.
(*Félre.*) Megállj!

JOLÁN

Javunkért; mert e pór művészet
Virágtermő tavasza termeinknek.
Gyermekkabát arisztokráciánk,
Mely a serdülő ifjat nyűgözi
Szabad mozgásiban; s fel-felhasítjuk
Legszűkebb részét, míg lehull egészen.

JOLÁN

Divat most a szabadság; hőse ön is?

LORÁN

Úgy, mint az üldözötté; én hamar
Baloldalunkra vinném önt is át,
Mert lelke tiszta, mint fehér papíros;
Fogékony a legszentebb képzeletre;
S mi tükrözhetné ott oly hűn magát,
Mint a természet gyermeke, „szabadság”.
Ön eldobná arisztokráciája
Védsáncait a szép természetért;
S a büszke ház leányán győzedelmes
Leendne a természet-szülte nő.
Szabadság és nő oly rokon; nem-é
A nő világa úgyis a bal oldal?
Ő isten abban - s nincs-é ottan is
Egyenlőség - szabadság? - Ön pirul? - *(Melléje ül.)*

BIANKA

Ilyen barátság, mint öné, Etelke,
Zenő iránt valóban megható
Korunkban. - Zordy, fejtse meg, miért
Vágytársak mindég a legjobb barátok?

LORÁN

Miért?

BIANKA

Egy test a férj s nő bibliánkban,
Tehát a férfinak szerelmese:
Szerelmese nejének is. Ugyan
Mért sápad ön? - Beteg? - Ím, itt ez illat.
(Úvegcsét nyújt.)

SZÉPHALMINÉ *(félre)*

Nem kell, kigyó! - Igen jó gondolat!

LORÁN

Ön olyan édesen merengve ül,
Mint az, kiben szent nyugalom honol.

JOLÁN

Mindég egyenlő víg vagyok. -

LORÁN

Nem úgy.
Midőn a nő élte nek hajnalán
Szeret, szerettetik s egy hosszú lét
Mosolygva áll előtte, üdvözül;
Hisz életünkben a remény legédesb.

JOLÁN

Én a jelennel tartok és mivel
Kevéssel is beérem, sok gyönyört ad.
Nem tűzök egyet életcélomúl;
Nem kérek csillagot, csak gyertyafényt;
Nem ezredévet, és sosem csalódom.
Mit Isten ad, gyorsan köszöntöm el
Az első perc egész költészetével,
Mely nélkül ronda váz lesz minden élv,
Hála az elme boncolásinak.

LORÁN

Mi a jelen? - Percszülte fuvalom,
Mely múlt s jövődők csókjából ered,
Elcsattan, s múlt reményeink román
Halotti hamvul szenderegni. Óh,
Kevés a perc, melyt élni érdemes,
Melyért keresztül e nagy életen
Csatázunk és a percek is gyakorta
Csak akkor édesek, ha elfolyának.

JOLÁN

Ah, ön nagyon boldogtalan lehet.

LORÁN

Miért, hiszen csak percnyi üdv lehet,
Nem évnyi, és e percek csak sötét
Években termenek.

JOLÁN

S vajon sötét
Eszteinkért kárpótolnak-e?

LORÁN

Ki a rózsát szakasztja, gondol-e
A gondra, mellyel ápolá? S ha ön
Egy pillantással oszt rám életet,
Egy élet szenvedését elfelejtem.

JOLÁN

Ön költő, mestersége hízelegni.

LORÁN

Csak ezt ne higgye, mert kétségbe ejt
Érzéseim tolmácsán. Mondja ön:
Mi jó hizelgés mondva isteneknek?

VÁRY

Miért oly elmerült, menyasszonyom?
Óh, vajmi szép pár leszünk mi, majd
Fogják vitatni: vajjon mellyikünk szebb,
A férfinép önt védi, engem a nők.

JOLÁN

Mentsen meg ön e félkegyelmű hóstól.

VÁRY

Mért e szerénykedés, ha komolyan
Szándékom volna. Most a férfiak
Kelete *sopra pari* áll; s leányink
Mennek, ha kéri, hát hogyan ne hozzám,

Ki íztől ízre - erszényét kivéve,
Mely sorvadást nem szenved - főnemes.

LORÁN

Szörnyű szükség lehet már férfiakban,
Ha oly kapós ön.

VÁRY

Megbántás!

LORÁN

S elégtét,
Ha tetszik, pisztolok - könnyű halál.

VÁRY

Hm! Pisztolok! - Jól célzok.

LORÁN

Ám talál-e?
Ha úgy, mint elméncsége, nem veszélyes.

VÁRY

De a könyűk - és gyilkos öntudat.

LORÁN

Úgy hát távozzék!

VÁRY

Hah!

LORÁN

Lövünk.

VÁRY

Megyek.
A tréfáért, hogy höl-, vagyis Jolánnak
Kedvére udvaroljon - hol botom? (El.)

JOLÁN *(nevetve)*

Könnnyű győzelme volt.

LORÁN

Csak Várynál!

JOLÁN

Ki tudja?

LORÁN

Ím a körmagyar! - Ha tetszik. *(Mind el.)*

SZÉPHALMINÉ

Jolánnak Zordy udvarolt: derék
Levente, ezt meg kell kerítenem.
S nem tudna-é két nő hálóba fogni
Egy bamba gyermeket? De a minap
Lépést tevék, hogy birtokát veszítse,
Ezt gátlanom kell. - Gyermekem, Jolán!

JOLÁN *(belépve, Bianka az ajtónál)*

Parancsolsz.

SZÉPHALMINÉ

Légy Loránhoz olvadó,
Tüntesd ki őt, mosolygj szemébe olykor.
Ha elvesz, szép kocsin jársz, szép lovon,
Fényes cselédség vesz körül; üdövel
Feljebb mehet, méltóságot szerez.
S rá'dásul szellemdús is és csinos. -
Hordd asztalodról a sok konyhakönyvet,
Költőket rakj helyökbe, s jól vigyázz,
Hogy felmetszetlenek ne légyenek. -

JOLÁN

Akként cselekszem, amint rendeléd,
E Váry ügyis oly kiállhatatlan:

Azt mondta múltkor, hogy karom sovány.
Fényes cselédségem lesz, ügyebár.

SZÉPHALMINÉ

De Váryt sem taszítsd el még egészen,
Szorítsd meg olykor tánc között kezét,
Mondj fülébe súgva szépet is neki,
Tartsd jégveremben, mint a marhahúst,
Ha szükség lenne rá.

JOLÁN

Mi furcsa lesz
Egy szemmel jobbra, mással balra nézni,
Hizelgést súgni, míg a másikának
Lágy kézszorítás ígér jobb reményt.
Dicső egy tréfa! - S még e vígalomhoz
Az ájtatos kép! Ha, ha, ha! Derék!
Nevetnem kell. *(El Széphalminéval.)*

BIANKA

Majd sírsz, ha én kacaglak!

HARMADIK FELVONÁS

ÁLARC ÉS ÉRZELEM

(Szín: Főváros. Andaházyéknál. Terem, két kis szobába vezető oldalajtókkal.
A háttérben magas boltozat vezet egy fényes bálterembe, melytől felvonás
elején kárpit választ el. Olykor zene.)

(Lorán és Bianka a boltozaton jönnek - álarcosan.)

LORÁN (*Bianka elébe térdelve*)

Meddig takarja írigy éj gyanánt
E mez napom életsugárait?

BIANKA (*álarcát levéve*)

Keljen fel ön!

LORÁN (*felugrik*)

Hah, áruulás! Mi ez? -
Bocsánat - én - ah, én - megtévedék.

BIANKA

S én megbocsátok; megbocsát ön is
A tévedésnek?

LORÁN

Mit? - Vagy úgy - igen.

BIANKA

Minő zavart ön, nemde mást reménylt?
Egy ifju nőt, ki csillog - ah, de higgye,
Nem gyémánt. Én önt kárpótolhatom,
A csalfa szívért hőt, igazt ajánlok,
Mely üdvvel oly tele, hogy istenít. -

LORÁN (*elszóródva*)

Az üdv terem, csinálni nem lehet. -
Miért nincs ablak minden nő szívéen.

BIANKA

Nem az, Lorán, nem ablak, mert azon
Itt: honszerelem, magasztos nőerény,
Szép háziasság, sőt a szendeség is
Rút, bétanult cégérré aljasodnék,
S lehullna a nőnagyság glóriája. -
Ott; boldog vőlegény: négy szép lovat,
A hívatálnokot, pénzt látna, meg
Cselédséget, mindent, csak nem magát,
S szétoszlanának legszebb álmait.

LORÁN

Valóban büntetné a nővilág,
Hogy ármányának titkait kitarja.

BIANKA

Miért volna hát az ablak? Hogyha úgyis
Kinek természet adta kulcsait,
Annak keblünkbe pillantása van.
(*Tűzzel.*) Lorán! Nekem szerelme kell! S ha szóm
Nem oly szabott, mint langyos hölgyeinké,
Ha hirtelen, vulkáni tűz okozza,
Mely árként gátat hág, s az elmüvelt
Világ durvállja csak szent működését.

LORÁN (*türelmetlenül*)

Majd másszor erről.

BIANKA

Hah!

LORÁN

Bocsánatot. (*Indul.*)

BIANKA (*karon fogja*)

Ön nem hisz, eltaszít, jó, csakhamar,
Ha majd körülnéz, és a nagyvilágon
Magához hűt kivülem nem talál:
Mindent átkozni fog, s engem megért.
Mert hogyha élvez édes perceket,
Egy ifjú és kellemes lány-ölet,
Ha a korál-ajk súgja, hogy szeret:
És ég szeméből boldogság mosolyg:
Jól látszik állni ifjusága; hogy
Még elromolni rá nem ért: ne higgye!
Nem tiszta üdve, képzelt édenéből
Minden mosoly, minden szó tervszerinti,
Nem boldogítja egy tekintet is,
Mely a tükörnél nincsen bétanulva. -
(*Gúnyyal.*) Különben még ez mind *igen derék*,
Az életbölcse ség főiskolája
Érzést hazudni, szentet, pusztá szívvvel.

LORÁN

Hazudsz nő! - Óh, ez nem lehet való!
S ha mégis! Isten, úgy én megtagadlak,
Mert templomodban ördög üt tanyát.

BIANKA

Mi gyöngye lény az ember, mily nehéz
Lemondni kedves álmképeinkről:
Már hogyha fél mámorban érzük is,
Csalódás képzetünk - csukjuk szemünket,
Hogy szét ne folyjon még a drága kép.

LORÁN

Nem, nem, ne higgye ön, hogy gyávaság
És férfiatlan öncsalás okozza
Kétségemet. Mindenre kész vagyok.

BIANKA

Hát adja ön ki Andaháznak
Magát, szóljon Széphalminéval és
Meg fog győződni, hogy szavam való.

LORÁN

Legyen, de asszony! Jaj, ha meghazudtál;
És mégis, mily szívesen megbocsátok. *(Elmennek.)*

SZÉPHALMINÉ *(oldalajtón jön és olvas)*

Minő jeges hang, mily szabályos írás,
Lángszó elég, de óh, a nő ki tudja
Ismérni a tüdő és szív beszédét.
Ismét húlsz, Andaházy? - Fölhevítlek. *(Ír.)*
„Fizesse ön meg tartozásomat.” -
Meglátjuk szíve szirt-é, s hogyha szirt,
Ez érczel összecsapva felmelegszik. - *(Lorán és Jolán jönnek.)*

LORÁN *(sötétén)*

Levette álarcát.

JOLÁN

Le.

LORÁN

És, ki tudja,
Az avatatlan most isméri-e
Már jobban, mint előbb, a szív, s kivált
A nőszív nem viaszok álarc alatt
Szó csábót és cselte; más-más arc alatt,
Mely sűrűbb, bájosabb s efelett
Oly élethű. - Óh, óh!

JOLÁN

Mi lelte önt?

LORÁN

Ezt meg kell szoknia; gyakorta jó
Ily percem és mázsányi súlya fojt,
Hogy szív-erebben az élet megáll:
Démonnak mondják, mely gyötörni jár,
Érzésnek hívják a közemberek.
Rossz szellem s elfüstöltni nem tudom
A társasélet síri balzsamával. -

SZÉPHALMINÉ *(a levelet elkészítve indul)*

Úgy vélem, itt felesleges vagyok.
Laissez nous faire, ez a kereskedők
S szerelmesek kedvelt jelmondata. *(El.)*

LORÁN

Ön nékem adja e virágfüzért?
S ha hervad és lehull?

JOLÁN

Az érzelem
Hervadni nem tud, mely virágin él.

LORÁN

Szabad tehát magyaráznom virágit?

JOLÁN

Mit keble súg, abban megegyezem.

LORÁN

Miért ne kételkedjem az egekben,
Ha ez hazug!

JOLÁN

Ijeszt.

LORÁN

Ijesztem? Óh,
Nyomorult lény a költő, látja ön,
Szerelmét más közember föl nem éri.
Nem oltja el egy érdekváltozás;
Tűzvész az, mely, ha egy világ viharja
Zúg el fölötte: nő csak és dagad;
Előítélet, gyáva számolás,
Illendőség nem korlátolja reptét;
Alkot magának, mint Isten, világot,
S lelkének gyermekivel népesíti;
Küzd és imád, kételkedik, leroskad,

Győz újra, és átéli a világnak
 Minden kínjával minden élveit.
 S ha eggyé olvadt a szent ideállal,
 Egy lelki eggyé, mely elég magában
 S tökéletes, mint Isten, mert szerelme
 És vágya önköréből nem csapong ki;
 Ha látja, hogy ördöggel olvad össze
 És lét-egészítője, fél-maga
 A gyáva földre húzódo anyag:
 Ezt látva üdve összeroskadoz,
 Föld, ég között bolyong, mint kárhozott
 Szellem. Kiégett keble puszta ház,
 Hamvban jelenti csak, hogy ége egykor
 S a percnyi fénye gyászrommá tevé.

JOLÁN

Ah, én sajnálom önt.

LORÁN

Sajnál? S miért?
 Ön tudja: illy őrzöngő szenvedély
 Nem lel rokonra e fagyos világon? -

JOLÁN

Nem lel rokonra! - Eztet ön nekem?

LORÁN

Hát hogyha a költőnek vállait
 Haldokló vén apának átka nyomná,
 Még akkor is?

JOLÁN

Még akkor is.

LORÁN

S ha ő
 Ez írgyilendő, e sajnálatos
 Földönfutó egy kóbor volna csak,
 És e világon minden birtoka

Két kar, becsületes szív és esze, -
Még akkor is?

JOLÁN

Még akkor is.

LORÁN

S ha e
Koldús, és átkozott földönfutó
Én volnék, akkor is?

JOLÁN

Mi szörnyü ön.

LORÁN

Még akkor is?

JOLÁN

Óh, jaj!

LORÁN

Ha, há! Szerelmed itten már kifogy?
Jolán, hogy higgyek még az emberekbe?
Jolán, még akkor is?

VÁRY (*berohan*)

Újság! Kisasszony... -
De hah, mi ez? - Beszélni újolag
Lesz szép történetem.

LORÁN

Hír? És minő? -

VÁRY

Csak tréfa, semmi hír.

LORÁN

Báró! Az is,
Mit itten láta, ilyen tréfa volt,
Azért reménylem, hogy hallgatni fog.

VÁRY

Minden bizonytal - ártatlan multság. -
Mi szörnyü ember! Vérem megfagyott.
Ezzel tréfálni nem nagyon tanácsos. *(Jolán Váryval el.)*

LORÁN

Ismét táncolni! - Óh, én megcsalódtam.
Nem, nem, kiált érette szívem újra
És küzd és fáj, mert küzd és vérezik;
A megrepedt nyugodt a sírfenéken. -
De így kétségben küszködő reménnyel
Minden tapodtnyiért üdvbirtokunkból
Mégvívnom, véreznem, hogy végre mégis
Lassú küzdéssel vesszen az egész,
Ez fáj. - Világot e *Káoszra* hát,
Világot, hogy szülessen bár pokol,
Bár üdv, mindegy, csak a szülés keserve
Végződjék: és megnyugszom. Csak világot:
A nőkebelnek titkait kitárni!

BIANKA *(belépve)*

Adok világot én, csak megköszönje.
(Hátravonulnak, Széphalminé két csúnya nővel jön, álarcaikkal kezökben.)

SZÉPHALMINÉ

Kedves barátném! Tüstént követlek
Vacsorán is közöttetek ülök. - *(Nők bókók közt el.)*
Kérkedjete csak, hogyha boldogít,
Barátságommal - rútságtok közül
Mint állt vízből a nap, ragyog ki bájam.
(Lorán álarcosan előre jön.)

LORÁN

Nem ösmer ön rám - Andaházyra?
Mint látom Zordy fogva van.

SZÉPHALMINÉ

Reménylem

A kislányt főköttő alá hozom,
Jól játszik. Szóm van önnel.

LORÁN

Óh!

SZÉPHALMINÉ

De jönnek.

Találkozunk! *(Lorán hátravonul.)*

VÁRY *(belép)*

Hír! Zordy elveszejté

Pörét.

SZÉPHALMINÉ

Tréfál ön ügyebár?

VÁRY

Nem én.

SZÉPHALMINÉ

Ez szörnyű, biztos-é forrása is?

VÁRY

Sajnálva látom, mint hat önre szóm.

SZÉPHALMINÉ

Amennyiben keresztény könyörület
Mint borzadás ment végig hátamon.
Különben ezt már régen gondolám.
Ím, vége az egésznek.

VÁRY

Mily dicső!

A nagyvilág egyik fénycsillagát

Még borzongatja emberszeretet is! -
Még ráér illy nehéz hideglelésre.

SZÉPHALMINÉ

A többi közt újságát mondta-é
Menyasszonyának?

VÁRY

Mit? Menyasszonyomnak?

SZÉPHALMINÉ

Igen, lányomnak.

VÁRY

Volt, de elrabolták.

SZÉPHALMINÉ

Hűségét tettük próbakőre.

VÁRY

Nem.

Másképp beszélne a leány maga.

SZÉPHALMINÉ

Hogy adnám Zordynak, hisz római. (*Váryval el.*)

LORÁN (*kacagva előre jön*)

Mily üdv! Lányfőre fejkötőt tehetni
Mi szép! - Áru gyanánt családtagoktól
Megalkudtatni és még ily kevésben!
Vagy nincs-e szebb cél tűzve életünknek,
Mint a leányt asszonnyá tenni. Óh,
A férfi mégis jobb igaz: hazud
Hazát, erényt ez is, de a kenyérért;
És életünk csak jobb egy főkötőnél,
Mely életcélotok.

BIANKA

Máris dühöng,
S miért? - Valóban, hogyha minden ember,
Ki nőnek hitt, s nőtől kijátszatott,
Ettől halt volna meg: nem lenne senkit
Más kórságoknak sírba döntniek.
Óh, férfiú-dac! Báb te, melyt imád
A gyáva, ím egy gyöngye nőkebel
Hajód leárbocolja.

LORÁN

Azt hívém,
Hogy a végsőkre is készen vagyok.
Csalódtam; ember és világ erősen
Volt szűmhöz nőve, s fáj, hogy elszakasztom!

BIANKA

Kigyókat veszte.

LORÁN

Jó vigasztalás,
Ha a világnak romján szól az ördög:
Ne sírj, magad vagy a világon úr,
Nem lesz, ki osztályrészedet szükítse,
Nem lesznek nőd s barátid hűtlenek.
Szép üdv a sírva mult üdők könyéből.

BIANKA

Letörlöm könnyeit.

LORÁN

Ne bántsza ön;
Óh, szent a könny, mert szép múltért fakad.
Vigasztalás, nem értett szenvedés,
Ki együttérzve nem könnyíti azt,
Tisztelje néma szenvedéseit,
Hogy felrettenve gyászos enyhelyéből
Lelkünk ne lássa, hogy nem érti senki.

BIANKA

Egy érdemteltől mentém meg önt.

LORÁN

S köszönjek-e a természettanért,
Mely a kék boltot csillagezredével
Léggé olvasztá és én még köszönnék;
De fogadásból! Ez nagyon zsidós. -

BIANKA

Ön tudja ezt is? Én elismerem;
De halljon engem is s aztán ítéljen:
Míg más gyermek mosolygott, sírt örült,
Mint a perc ihleté: én szűk szobában
Táncórákat vevék siró szemekkel;
Gyakorta megfosztának ételemtől
Ha csüggendeztem, pénzleső szülőim. -
Az estve jött, fényes ruhában és
Kedvet hizelgve színpadon valék;
S kiket mulattattam, tán nem gyaníták,
Mennyit szenvedtem, hogy meg tudjak élni. -
Serdültem, s jött hozzám sok fényes úr,
A lángkeblű, az ártatlan leány
Hitt, és szerelme legszebb gyöngyeit
Néhány kéjenc mulatságára szórta. -
Fölébredék s míg boldogb nő előtt
Költői fényben áll ember, világ,
Előttem legrútabb alakjait
Nem szégyenlé kitárni; s én csalott,
Hitem veszejtett, - élvek tengerében
Kerestem kárpótlást. De élveim
Erőltetett meleg: nem nap szülé. -
Ön jött, s utálni kezdtem multamat,
Láttam, mi rossz vagyok s érdemtelen
Ily nagy kebelben élni. - Ön kizár,
De én mint bűnös mennynek ajtaján
Addig könyörgök, addig szenvedek,
Míg Istenként könyrülve befogad. (Ei.)

LORÁN

S most társaságba - szólni sok- s ürest,
Hogy nyílnak látsszék szónk, mulasson, és
Mégis keblünknek szentelt rejtekéhez
Ne légyen benne kulcs egy hangban is.
S még nem tudom jól a görcsös mosolyt,
Melyet házunknak lángján sütközünk,
Nem olly üres még szúm, hogy kétszerezve
Akármit visszaád, hogy a gyönyört,
A gyászt csak úgy mutassa ki, miként
Az illendőség hozza azt magával.
Melyet néhány erőszott divatbáb
Határza így meg. Ím, ezek tehát
A társaság gyönyörúségei,
Melyekben a szeszély kánpadra van
Feszítve gúnyaul természetünknek. (El.)

SZÉPHALMINÉ (Jolánnal jön)

E perct vége minden tettetésnek;
Loránnal légy hideg, Váryt tekintsd
Megint mint vőlegényt.

JOLÁN

Miért, anyám?

SZÉPHALMINÉ

Tudd, Zordy koldus, tégy, mint rendelém.

JOLÁN

Anyám! Ha nem tanultam volna: nincs
Valódi érzés: hinném Zordyé az;
Oly más a többieké! - Óh, anyám!
Én nem tekintem egyes szám gyanánt
Imádóim hosszú sorát nevelni.

SZÉPHALMINÉ

Mit? A lányszív nem oly törékeny és
A színvilági szíveket kivéve
Nem sok repedt meg még szerelmi kintól,
Vagy hát Széphalminé leánya nem

Felejténé el az avult szerelmet?
Hitvány érzélgés! Melyt kiizzadunk,
Kipárolg az, mint kámfor, hogyha nincs
Mellette bors s az élet bors a pénz.
Csak a csukott, a jégkebel ragyoghat
Nem égve porrá. - Hát ha olvasál
Regényt, keresztülmenve lapjain
Nem tetted-é el, bármint érdekelt is?
Ezt gondold most is, végzéd a regényt
És végy jókedvvel ismét mást elő.

JOLÁN

Shakespeare után német komédiát.

SZÉPHALMINÉ

S végtére is mit vesztél? Egy kalandort,
Hóbortos költőt - báróért; kinél
Jobb férjet még kívánni sem lehet:
Nem kínoz szenvedéllyel, nem lesekszik,
Mivel lesetni sem vágy! Hírei
S rendes sétái mindég elmulatják,
S ha többet költsz ebédkor, megbocsát.

JOLÁN

De szómat adtam.

SZÉPHALMINÉ

Atdad a követnek;
Földönfutónak, mondd, mért tartanád?

JOLÁN

Anyám, én félek tőle, reszketek,
Mint bűnös a teremő zsámolyánál,
Nem bírva szent tekintetét kiállni,
Parányi léte s bűne tudatával -
Hát még, ha megcsalom, kísértetni fog.

SZÉPHALMINÉ

Hah, engedetlen gyermek, akarom.
Megállj, öklöm tanítson meg szeretni. *(Jolán el.)*

HERÉDY (*hajlongva jő*)

Szabad könyörgnöm fáradalmaim
Igért jutalmát?

SZÉPHALMINÉ

Mit, talán szerelmet?

Ha, há! Kiszúrnám e két csillagot,
Ha ősz szakállodon csak meg-megállna.
Bohó! Vén csontjaid nem fájnak-e
A hajlongástól ifjú nők előtt? -

HERÉDY

Mi szörnyű álom ez! Vagy ébredés,
S előbb álmodtam oly soká szerencsét?

SZÉPHALMINÉ

Állattenyésztőnél tehetsz szerencsét,
Mert ritkaság vagy, szarvas elefánt.
(*Herédy el, Andaházy jő*)
Már egyszer elszökött - most nem menekszik.

ANDAHÁZY

Nagysád parancsol?

SZÉPHALMINÉ

Itten csendesebb lesz.

(*Andaházyval egy mellékszobába megy. A boltozaton jő: Jenő, Ilka, Jolán, Lorán, Szendrődy és még néhányan.*)

JENŐ

E ló telivér.

SZENDRŐDY

Én tudom, nem az.

JENŐ

S én kész vagyok szavamat állani.

LORÁN

Roppant becsületérzet. - Egyikét
Elmondom íratimnak, hogyha tetszik.

JOLÁN

Sőt, kérjük.

TÖBBEN

Halljuk hát.

JENŐ

Ez jó lehet.

LORÁN

Őrült költői képzelet, de hallják,
S nevensenek. Barátlag, emberül
Oszta Prométheusz az istenekkel
Teremtésünk fáradalmaid,
S lelket lehelt a sárból gyúrt kebelbe. -
Megírigylék bajtársi tetteit,
S Kaukázra zárták visszatartva díját. -
Hisz istenek valának, s tetteket
Nem volt más isten, aki megbírálja.
Mit vélsz, Jenő, baráti tett-e ez?

JENŐ

Tigris-barátság.

LORÁN

Sőt, isten-barátság,
Minő lehet hát még az emberek között!
De volt hősnöknek öccse: Epiméth,
Vitéz titán! Csatára kérte őket,
S boszút forralva a magasba tört,
Megrázta termi fellegoszlopát,
S fölkerete a menny gyémántkulcsait;
Mit villámolva meg nem győzhetett,
Egy nővel vágyta azt Zeusz kivívni,
E Pandorának zerge-termetével.

Parancsolá: mosolygjon a titánra
Szerelmet, és hazudjon szenvedélyt,
Mit isten föld fiáért érzni nem bír. -
Mit gondol, a lány mit cselekedett?

JOLÁN

Nem hallgatott parancsra, s úgy cselekvék,
Mint keble istenétől azt tanulta.

LORÁN

Dicső, dicső!
De ha Pandóra keble pusztá volt?
Hány nőkebelben trónol lélek, és
Hány nő nem enged minden bényomásnak,
Mert elv és érzés áll szívében őrt?
De úgy, hisz nála még nem ölte el
Pallérozás égadta szikraját, -
És mégis, mégis, ő sem így cselekvék!
Hizelge és mosolygott, míg csalott
Hősünk kivítt győzelméről lemondott,
Minden reményt ez egyért bécserélve,
Mely esti árnyként létét elfogá;
És látva egyetlen csillagzata
Mint szikla gyémánt, nem mint nap ragyog,
Mely dermeszt és kigyómarás gyanánt
Gyógyíthatatlan szívsebet fakaszt, *(Legnagyobb tűzzel.)*
Leroskadt üdve. - *(Hidegen.)* Nincs tovább. -

JOLÁN

Lorán,
Hogy érti ezt?

LORÁN

Sehogy, hisz költemény. *(Mind el.)*

BIANKA *(Zenőt a mellékajtó elébe vezeti)*

Megfogtalak, Etelke! Bosszut áll
A színésznő! - Zenő, ön itt marad.
Mig eljövünk gerléimet csodálni. *(El.)*

SZÉPHALMINÉ *(bent)*

Óh, nő! Ha van kebledben irgalom!
Jaj, annyi bűn után tőled reménylek?

ZENŐ *(az ajtót a más mellékajtó kulcsával kinyitja)*

Most félre töredelmességeiddel.
A jóllakott hiéna könnyei
Nem ingerelnek. Én a nőerényt,
Mert téged is nőnek hív a világ,
Kivánom benned a gúnytól megóvni.

SZÉPHALMINÉ

Ha ezt tehetnéd!

ZENŐ

Szökni nem lehet,
Mert úgy kijönne az egész család!
(Bemegy, s álarcában Széphalminé jelen meg.)

BIANKA *(jön a társasággal)*

Nők és urak!
Másfél órája, hogy gróf Andaházy
Mereng a nők e legrosszabbikával,
S míg kedves és szellemdús nője szenved,
Míg lopva törli bánatkönnyeit:
Ő addig e csábító, e kiélt
Kéjhölgygel társalog, kit könnyületből
Maholnap a bűn elhagy, mert erőt
Nem bír, hogy azt el ne tudná hagyni. Ím!
(Zenőt a szobából kivezeti s álarcát lekapja.)
E nő!

ZENŐ

Isten s világ előtt övé. - *(Nevetés.)*

BIANKA

Mi ez?

SZÉPHALMINÉ

Ha, há! E tréfa sikerült.

ZENŐ *(Biankához)*

Sajnálja ön, hogy nem segíthetett?
Keresztyén-buzgalom, mely bánja, hogy
Embertársának van mit rágni még,
Mert éhhaláltól meg nem mentheti.

BIANKA

Szép hála tettemért!

ZENŐ

Szép tetteért:

Hogy bosszuját erénynek adja ki.
És azt akarja: más köszönje meg,
Ha önmagának eleget cselekvék. -

SZÉPHALMINÉ

Barátságáért sokkal tartozom.

BIANKA

Hogy van, nem értem, ám hogy nincsen így,
Esküdni mernék.

ANDAHÁZY

Majd megoldom én.

Kegyed, Bianka, nem csalatkozott. -
Szegény valék, fény, vágy és balkörülmény
Hódolni késztetének ennek itt -
Ki szívesen megnyitja kincseit,
Hogy rajtok egy imádót megvehessen,
Ha, há! Hisz az imádó nem hiában
Jár vérző bokákkal szent helyekre,
Nem csúsz hiában az oltár körül,
De vagy bűnöknek súlya nyomja lelkét
Vagy e kis fáradalmat jó zsidósan
Kivánja az egektől megfizetve.
(Széphalminé menni akar.)

Megálljon ön, nagyon rövid leszek. -
 Így a szent képek híve; hát, ki az
 Ördögnek bálványoz még? Fényre vágytam,
 Kitől e kegy függött, e nőt imádtá,
 S hódolnom kelle, hogy nőbűszkesége
 Kieszközölje nékem e helyet.
 Meglőn; bár hírlapokban érdemek
 Említettének, mégis igazabban,
 Mert e nő itt - hiú, és úgy akarta,
 Hogy szenvedélysugallta soraim
 Nagyobb rangútól légyenek megírva;
 Más érdemesek elpenészedének,
 Mert nem tanultak bókot csinálni. -
 Többször le vágytam rázni e nyügöt,
 De, mint oroslán, tartá martalékát,
 Fenyíte, átkozódott, kért, könyörgött.

SZÉPHALMINÉ

Hah, árulás! Hazugság.

ANDAHÁZY

Türelem!

És nőmet kelle mindég sírni látnom,
 Most is feláldzá a bűnért magát
 És nyugton szenved; óh, e lét rövid
 Mind helyrehozni szenvedéseit. (Ölelkezés.)

SZÉPHALMINÉ

Gyalázat öntől illy alávalón
 Gázolni nőérénybe.

ANDAHÁZY

S volt-e kor,
 Mely önt erényesnek látá?

SZÉPHALMINÉ

Azért

Őrzöttem-é meg szennytől híretem?

ANDAHÁZY

A hír- s erénnyel ifjú kéjleányok
S a bűn utára indult nők dörögnek,
Ön már kivénült, ön már aljasabb,
Hogy ez kölcsönzzön némi érdeket.

SZÉPHALMINÉ

Jó, jó, van itt még férfi, aki véd,
Ki az erény lovagjaul szegődik:
Herédy!

HERÉDY

Én szolgállok szarvaimmal.

SZÉPHALMINÉ

Még nem ráncoltak arcaim, szivem
Még női szív, mely bír ármányt koholni,
Hogy sírjanak mind, kik mostan kacagtak.
Fiam, boszulj meg! *(El.)*

JENŐ

Egy bőrkarcolás
Csak címeért - udvariasan, kimérve,
Arámnak apját, főispánomat
Eléggé bünteti - hírsérvedért.

HERÉDY

Még én olcsón menekvém, hála Isten!
(Ezalatt ismét mind a másik terembe vonulnak.)

LORÁN*(Ilkát visszatartva)*

Egy szóm van önhöz!

ILKA

S én kihallgatom.

LORÁN

Ismérem jellemét - ez bátorít.
 Egymásnak nézeténk ki, de nekem
 A házi üdv helyett egy puszta kéz,
 Bilincsel szívből lett volna mindenem,
 Mit a reménydús nőnek adhaték,
 Kit még a szenvedélyek hajnalában
 Egy felmosolygó nap pompája várt.
 Így csalni nem bírek.

ILKA

Óh, hála önnek!

LORÁN

Mig a pör tartott, nem bírák kiállni
 Tekintetét, miért hogy nem dobám
 E rossz szívet, szülőink alkujára?
 Pöröm veszett, és én nyugodt levék. -
 De hullt fejemre szívölő csalódás;
 És az, ki egyszer már veszejtne kezd,
 Mint fergetegben a kalmár hajós
 Egymásután kidobja áruit,
 Hogy még megmentse a maradtakat;
 Amíg hajója üresen marad,
 S üres hajóján véle a nyomor. -
 Szívem kihalt, siroszlopim között
 Az embergyűlöletnek réme ül;
 Kétségbeestem üdvön, életem,
 Istent, erényt és embert megtagadtam.
 Egyetlen társam a szülői átok,
 Egyetlen hasznom küzdő életemből,
 Hogy éltem unni s halni megtanultam. -
 Nem bánom a világ ítéletét,
 Mely mindent rossznak mond, mit föl nem ér.
 Csak egyért kérem az eget, hogy ön
 Megértse a hitetlen férfiút,
 Ki csak rémként tűn fel szent álmain,
 Mert a világ is ily kristály-kebelben
 Dicsőbb színt ölt fel, hogyha tükröződik.
 És máskor, hogyha lát megtörni embert

Kétségbeesve sorsán, óh, ne higgye,
Gonoszság, mert körülmény zúzta le.

ILKA

Mindezt ön értem szenvedé, hogyan
Reménylhetek öntől bocsánatot.

LORÁN

Nem fogja ön áldását megtagadni
Az átkozottnak gondülött fejétől,
Ön nem tagad meg egy csókot nekem
Talizmánul vihardús életemre,
Hadd írják sirkövemre: életében
Egy nőt csókolt meg, mely nem volt csalárd,
S a Judás-csókok közt egy volt igaz. -
Ez is sok áldás, hála Istenemnek. -

ILKA

Isten megáldja önt. *(Homlokát megcsókolja.)*

LORÁN

Köszönöm.

BIANKA *(a kárpitot széttaszítva az odasereglő társasághoz)*

Ím!

Nézzék e pásztori jelenetet! - *(Lorán felugrik.)*

VÁRY

Jolán kisasszony, nemde, jegyesem.
(Gyűrűt húz ujjára.)

JOLÁN *(bámulva)*

Az. - *(Kínos gúnynal.)* Lám, költő szerelme, ha, ha, ha!

JENŐ

Álnok barát! Honáruoló, megállj!
Őrséget a honáruolót befogni. -

LORÁN

Bájos Jolán! Ön jó, hogy megtaníta
Mint foglalhatni kígyót, ördögöt,
Mindent, mi rossz, egy szóba, s mondni ember.
És megtaníta, hogy egész fajunk
Bűn-*mikrokozmosza* a lány. - Jenő,
Hát csak tömlöcbe menjek, jó barátom? -
Becsületes Széphalmi! Még imént
Kivántál vívni egy rossz ló miatt
Jó cimboráddal, ez krajcár fukarság,
Mely ezreket költ, s hogyha megbukott
Mégis hitellel bír, mert a világ
Éhezni lát koldust házajtájánál. -
De hisz még vannak hú s igaz barátim,
Kik a koldúsért is jót mernek állni!
Kondor, te!

KONDOR

Viszket a nyakam.

LORÁN

Pikó.

PIKÓ

Ily szűk időben jó tanáccsal inkább.

LORÁN

Szendrődy.

SZENDRŐDY

Már divatlan a szabadság.

HARS

Mit is veszteglünk, hogyha nincs mit enni! -

LORÁN

Tudom már, mit jelent embert szeretni:
Éhség fájdalma az csak, mert mihelyt
Van mit rágódnunk, máris elfelejtenénk. -
Barátság, honszeretet és szerelem,
Szép égi nemtők, tik mind megcsalátok,
Hadd lám a föld legföldiebb leányját!
Nos, szép Bianka! Egyedül vagyok,
Szerelmed lángja ég-e még irántam?
Kövess tanyámra, majd ölelkezünk
S kacagjuk a magas rényt - nos, siess!
Tinéktek, jó barátok, ifju nők,
Búcsúra, íme, legjobb csókomat.
(Ökleivel szétcsapva elsiet, Bianka követi, zavar.)

(Függöny.)

NEGYEDIK FELVONÁS

KÉT KÖLTŐ

(Szín: Vadon, elől kunyhó. Lorán kulcsolt kezekkel áll.)

BIANKA *(előtte)*

Még most is megvet ön? Jó; távozom;
 Ne higgye, hogy epedni s az eget
 Megyek imádni áldásért fejére,
 Mint rossz színműben. - Ön nem ösmeri
 A nő-kebel szép tükrű tengerét.
 Vagy tán leckéből, melyet térdein
 Cszuszt tanulni? - Én önt gyűlölöm
 Természetem egész tüzével és
 Megbosszulandom, hogy könnyörögni láta
 És oly kicsinyen. - Még találkozunk. *(El.)*

LORÁN *(komoran)*

Takarodjék csak, mindent elhiszek. -
 Könnyül lélegzetem, melyt a kígyók
 Nehézzé tettek. - Most szabad vagyok!
 Hisz annyit éltem másnak, hogy magamnak
 Is illenék már élnem egy kevéssé,
 A társaság nyügétől is megmenekvém,
 Mi csak patkányfogó s mi foglyai
 Éhségből egymást esszük. Rendezett
 Pillangó-gyűjtemény, hol mindenik
 Lepének túvel van kiütve keble. -
 Gyermekek szép, kinek, ha csillagot kér,
 Adj fényes rothadó fát, és beéri;
 De a műértő néz örömtelen,
 Mert tudja, hogy mi gyémántként ragyog,
 A szőnyegen túl könny volt, s megfagyott,
 Részvétet esdve ember-kebleken. -
 Nem értek vágyaim az ősi házba,
 S most szűk tanyám is üresen marad.
 Sebaj! Bálványokat füstöltem el,
 S kis áldozat, ha rá'dásul az egy
 Isten kiment is keblemből velek.

Hisz hon, szerelem, barátság és erény
Mind, mind, pénzünknek csillogása csak,
Mely addig él, míg készpénzül kel el. -
Ellenben nyertem, mert mi elrabolta
Virányimat, a fagy jéggé töri; és
A jég nem hervad. Én nyugodt vagyok,
Mint régen, bár csak alvó tűz előbb,
Most szén. De mindegy! A bölcső s koporsó
Szűk; csendes mindenik; s boldog lakója,
Mert meztelen; nincs vágya, nem csalódik,
Nincs semmije, és így nem is veszíthet,
Igaz, nincs kéje is; de óh, amaz
Sokkal több életünkben. - Hah! Ki jő?
(*Gerő és Piroska képeket és fegyvereket hoznak.*)

GERŐ

Mi még maradt, elhoztam, jó uram! -

LORÁN

Mit hízelepsz! Urad már nem vagyok. -
(*A képeket széttaszítva.*)
Mit hordod hozzám e torz képeket,
Minő gúnnyal néznek le vásznaikról,
Mint hogyha mondanák: mindent, mi vagy:
Nekünk köszönd; vagy hogyha nem hiszed:
Próbáld meg; tégy - s leroskadsz. El velek!
Nyugodtak, mint egy kurta éj után;
E szíven dúló ezredév dacára.
Hányd őket tűzre, felmelegszenek tán.
(*Érzékenyen.*) Anyám! Itt vagy te is? Hozzád jövék,
Legvakmerőbb reményim - mellyeket
Nem érte senki, mondni nem merék -
Szelid kebledbe súgni. És mosolygott
E vászon olykor, inte, sírt velem,
S kihalt-e most lelkeimmel? Vagy miért nem
Mosolyg e fegyverekre, melyeken
Fájdalmim írja van? (*Hidegen.*) Ne, fogd, Gerő,
Vidd ezt is tűzre, mert zsidó-piacra
Kerülne, s tán csapszékbe két forintért,
S az egykor kedves ottan nézze-é
Garázda cimborák tréfáit?

GERŐ

Ön
Megváltozott, hol szín, erő, mosoly?

LORÁN

A szint s mosolyt megette az erő,
S erőm e küzdésben megsemmisült.

GERŐ

Mi hang! Ön Isten ellen vétkezik.

LORÁN

Éj! Hol tanultad ezt a cifra szót?
Ismerlek jól, hizelgő macska-faj,
Ki szádban istent hordasz s körmeid
Szivedbe húzvák. - Ah, de jól teszed,
Az a bolond, ki ennyi szent ígére
Gondolja: még maradt a szívben is
A jobb érzésnek némi kis salakja.
S te jót kacagatsz: mert az ég magas,
Átok, keserv odáig míg felér:
Esővé lesz, s hizelkedő ez is,
A dúsát áldja csak.

GERŐ

Tréfál ön, ügye?

LORÁN

Ne kérdezd, mondd előbb, hogy fürteid
Szőkék-e még?

GERŐ

Vagy harminc év előtt!

LORÁN

Vén vagy tehát. - Nem, nem, vén nem lehetsz,
Gyermek vagy, mert a gyermek még örül;
Hogy tudna az mosolygni, aki már

Félszázadig küzd? Küzd, és nem tudá
Még nyughelyét kivívni, a koporsót!
Tudod mit? Menj, siess, ha hatni nem tudsz,
Ki a világba, tüstént megtanúlod,
Mi könnyű az.

GERŐ

Az Istenért, uram!

LORÁN *(üti)*

Te vén hizelkedő! Szódd mit sem ér
Az Istennél; ő áldozatra vár.
S gúnyul ragyog le csillagezredével
Bűn- és nyomorra. Tégy, mint én, ne várj
Kegyétől semmit s nyersz, mert megmarad
Imád s csak azt kapsz, mit kapnál különben. -
Hát ez ki? - És mi gondom, hisz leány.

PIROSKA

Ég látja szívemet, mint szánom önt.

LORÁN

Ki engedé, hogy szánj? Nő - férfiút!
Ne bánts! Kezet szorítsz? - Jó, értelek:
E gyűrű fénylik rajta, nesze vidd.
Kivánod éltemet? Vedd, és én nyerek;
Te kettes kint. - Azonban hogyha pénz,
Kegy és ajánlat kell, rosszul jövé,
Mert a koldus kockáját nem tudom
Megtenni, és koldús ajánlata
Még rosszabb semminél a nagyvilágban.

PIROSKA

Elismer.

LORÁN

Mért? Hogy még nem hódolok?
Látom, csinos vagy, mást csalhatsz, de én
Órákat vettem emberismeretben;
És megfizettem értek szent hitemmel.

GERŐ

Ő hitvesem.

LORÁN

Ő hitvesed? S miért,
Ha már nagyobbá nőtt fel állatod
Lelkednek szikrajánál, s nőt veszesz,
Nem választottál rútat, ostobát,
Vétkezni renyhét? Nézd, nézd hölgyedet!
Minden vonásán élet; bájiban
Ezer csalódás, csalfaság honol.
Az élet nem fér nyugöző körébe - -
A nő addig jó, míg rossz nem lehet,
Vagy nem tud, aztán gúny - örök gyalázat,
Ha férfiút, ki Istenné lehetne,
Lúd dönt meg; mely magában mit sem ér
S két nap van ára, mint új tánczenének. -
Ládd, volt keblemben szellem és erély,
Lehettem volna hajdan Cassius-szá,
S két nő kezébe fült örök nevem;
Sárrá levék.

GERŐ

Ő hűn szeret.

LORÁN

Hazudja.
Még azt sem tudja, mit tesz az, szeretni.
Nem fajtenyésztés az, nem házasság,
Hogy ingyen házhoz jussunk, gazdaságból.
Nem fontolása jó tulajdonoknak. -
Szeretni költészet kell és lemondás,
Magasztos lélek, így ti nem szerettek.

GERŐ

Piroska - -

LORÁN

Mit - te vagy? S nem ösmerélek!
De mit csodálom, oly ifjú maradtál,

És én - - - Leány! Te engemet szeretted,
 Most serpenyődben forralod naponta
 Szerelmedet és tűzhely lángitól
 Pirul fel arcod: akkor könnyezél,
 Most boldog vagy - és én leroskadoztam. -
 Féjred becsületes, jó férfiú,
 Tulajdonodat egyig ismeri,
 S azért becsül - ne félj, hogy húlni fog.
 Én megfagyék. Mit ér a lángkebel hát?
 Ti hosszú, csendes éltet éltek - én
 Nehány üdvpercet, s ez, mit tik nem éltek. -
 Ha, há! Még olvadok - el, gondolat. -

KÖLTŐ *(belépve)*

Ön Zordy?

LORÁN

Voltam. - Mit kíván?

KÖLTŐ

Mi kéj

Önt látnom, önt, Prométheuszomat.
 Költő levék ön által, ön tanítá
 Imádni a szendergő érzeményt:
 Hon és leány kettős oltárinál.

LORÁN

Ön zend hitű; vigyázzon, mert az üdvöt
 Melyt Ormuzd, a költészet alkotott,
 Feldúlja Ahriman, a közvilág.

KÖLTŐ

Ön lelke szállt meg.

LORÁN

Mért fogadta el.

Megmondtam volna, démon, üzze el;
 Ki egy böcsületes, jó gazda férjt,
 Piros pofájú gyermekek szülőjét -
 Ki minden szombaton krajcárt bocsát

Zsíráért a szegények perselébe -
Haszontalan ábrándossá tehet.

KÖLTŐ

Jobb így: költő vagyok, s e névre büszke.

LORÁN

Költött ön, úgye, zajgó érzeményt,
Tisztát, magasat, és kigúnyolák?
Hogy is ne, több a béka, mint kesely
És kevesebb posványa az egeknél.

KÖLTŐ

Sőt, hírben állok.

LORÁN

Nem költő tehát,
Hizelgő rabja minden gyöngeségnek. -
Vagy tán előidézte Cassiust
Hú Brútusával, és papíroson
Küzdött Rómáért. Mért költötte fel,
Hogy sírjon Brútus? Hisz nem érti senki! -
Talán munkáját honja zsarnokának
Ajánlta? Mert ez azt jól megfizette!
Piha! - Nem rontá-é meg rímeit
A rab hazának haldokló nyögése? -

KÖLTŐ

Nem lelkesít költőt danolni a pénz.

LORÁN

Akassza fel tehát magát, nehogy
Meghaljon éhen.

KÖLTŐ

Népem jajgatása
Fájt, mert értém Cassiust, s jövék
Az ígét testté tenni: megtudám

Hogy ön itt van, s így társaságunk
Meghívja.

LORÁN

Látja, gyermek ön.
E játszi képek addig tartanak csak,
Míg a lepének szárnya boldogít.
Míg ellenségül kórót vagdalunk. -

BIANKA (*Belényi-, Hars- és Pikóval megjelen.*)

Ott van, fejére nagy díj tétetett.
(*Társai előbbre jönnek.*)

LORÁN

Lám, lám, barátim itt is felkeresnek.
Lehulltatok, levelimet leéve,
S most visszajöttök még a törzsökért. -

HARS

No, rajta!

PIKÓ

Foglyom vagy. - Tán senki sem lát,
Nevemnek ártani.

LORÁN (*üti őket*)

Ne mondja senki,
Egy porcikátok volt becsületes,
Mert ráfognák: ez az, miért az Isten
E rossz világnak máig is kegyelmez,
S szép mindenségéből e dögfekélyt
E bűn-kelést nem metszi fel. - (*Körülveszik.*)

GERŐ

Szólóm vagy nékem is még, ronda faj,
Házasságrontó, szerelemkészítő,
Lázár tettekben, ámde dús tanácsban,
Gyors jó ebédhez, sánta éhezőkhöz,

Siró halottnál, és vak szenvedőknél.
(*Ezalatt kihajtja őket. Lorán követ dob utánuk.*)

LORÁN

Ezt adhatok még.

BIANKA (*kacagva*)

Délceg férfiak!

LORÁN (*a költőhöz, hidegen.*)

Im, ifjú, hogyha költeményeidben
Barátságot dicsértél, hont, erényt,
Menj, vesd el őket, mert lép mind csak ez,
Melyen, ha ott sülsz, megkopasztnak.
S panaszaidnak éles gúny felel.
(*Tűzzel.*) Danolj kutyát ezentúl, már nem embert,
Az hú, ha lakomádnak csontjain
Rágódhatik; ez, nőljön kebleden,
Hizzék véreddel s megnől vérkutyává.
Farkast danolj, mivel becsületes
S agyarkodik, ha martalékra tör,
Nem hízeleg, csókkal nem mérgesít.
Medvét dicsőíts, mert könyrűletes,
Egyszerre fojtja meg gyász martalékát,
Nem szívja ki cseppenként életét,
Nem öl tréfából, csak míg éhezik,
Nem dúlja önfaját s nem is kívánja,
Hogy lágyszívűnek hívja a világ. -
(*Nyugodtan.*) Ne higgy gyermeknek, hogyha hízeleg,
Mert csínt tett, vagy játékért jött könyörgni;
Ne hidd a papnak, hogy hivén keserg,
Számolja temetési jövedelmét;
Haldoklónak sem higgy, ha bűnein
Sopánkodik, e percnyi bánatával
Istent vágy csalni, s büntelt életéért
Bocsánatot reményl. - Csalj, ölj, kacagj!
Mert hogyha jó vagy: bibliánk hazug:
Hogy a díj tetteinkhez méretik. -
Higgy mindent gazznak, ez az emberek közt
Kopernikusznak csillagrendszere,
Mely legtöbb mozgást legjobban kifejti;

Rendbontó üstököse csak kevés,
S ki tudja még, rendbontó-é ez is...

KÖLTŐ

Mind elhiszem, ha lelkeket kiteped. *(El.)*

LORÁN

Im, ennyi ember, ennyi színbarát,
Ily sok pallérozott, művelt levante,
Mindnyájoknak tevék szolgálatot,
Te egy nem vettél tőlem semmi jót,
Te egy csúfoltatsz durva pórfiúnak,
S oly sok barátból sírkereszt gyanánt,
Te egy maradtál nékem hű barát.
Add hát szorítnom kérges jobbodat,
Természetétől kérges mindenik,
Sok örökösen köszörül külsején,
Hogy síma légyen, és lesz, ámde kéрге
Szivére ül, hogy bizton megmaradjon. -
De hát, ki áll jót, hogy te üstökös vagy?
Nem-é vagy ember? - Menj, ne lássak embert.
Mert képmásában az Istent utálom. -

GERŐ

S hogy léssz nélkülök?

LORÁN

Jobban, mint velek.
Kit pénz, kit rang, körülmény kap fel, és
A lélek s elme oly hitelveszített,
Hogy véle többé senki sem törődik.
Most, hogy becsülhessem meg önmagam,
Próbát teszek: mennyit bír tenni ember?
Hisz oly kevés kell élni és gyalázat,
Ha a rágó erőmű egy nap is,
Többet rág össze, mint amennyit ér.

GERŐ

Jöjj hát, Piroska, sírj helyettem is,
Mivel különben a könyű megöl. *(El Piroskával.)*

LORÁN

A költőt gúnyolám, s ő hű maradt
 Magához, ihletetten válaszolt.
 Büszkén, mint istenlakta ház. Hogyan?
 S én eltagadtam a költészetet?
 Ez egy világot, melyben rény honol.
 S a megcsalott, mint Isten, iszonyún
 Döröghet átkot a bűnös világra.
 Láncát szakasztott tigrisül ijesztve,
 Mely még imént ingerlé, a csoportot. -
 Igen, megírom sorsomat. Talán
 Ezért tépé le mind a fergeteg
 Életvirágimat, hogy szép füzérré
 Kötözze homlokomra. - Tán azért
 Állt meg szívem verése, hogy nyugodtan,
 Mint Isten, alkothassanak színvilágot,
 A gyöngyöt megteremjem, mint csiga,
 S a gyöngy fényébe menjen életem,
 S én veszhetek, ha gyöngyöm él. - Ki mondja,
 Nincs élvem? Költhetek. - Munkára hát. -
 (A kalibába megy. Váry, Jolán, Jenő, Szendrődy, Dúlházy, Pikó, Hars.)

VÁRY

Miért vagy oly komor?

JOLÁN

Kinek nevetnék?

VÁRY

Nekem.

JOLÁN

Neked? - Hát meg nem hódolál?

VÁRY

Hisz itt gazdasszonykodhatol, Jolán.

JOLÁN

Menj, menj! Ne untass - térjünk vissza a
Városba.

VÁRY

Úgy? Te a világba vagy
Csak jó, nem nőnek, megcsalál.

JOLÁN

Meg ám te.
Minden mulatságból kizársz, de én
Cseléded nem leszek. - Mi ház ez itt?

GERŐ

Egy embergyűlölő tanyája.

JOLÁN

Hadd
Maradjon.

VÁRY

Szét kell hányni, érted-é?
A dalnok jó eszedbe?

JOLÁN

És ha jó?

VÁRY

Csak hív egy nőcske ez még konty alatt is.

JOLÁN

Gyanút ne, én megőrzöm jobbomat.

VÁRY

Meg, mert vigyázunk. *(El Jolánnal.)*

SZENDRŐDY

Hars! Széphalminé,
Mondják, beteg, miért?

HARS

Egy bál után.
Tán nemtelennel táncolt, s megtudá.
Nőnél elég ok. - Azt tudod: Jenő
Téző barátom; tegnap is kacagva
Anyósáról mondám: ifjabb, ha volna
Szánnám, hogy a pokolra nincs talán még
Elég sok érdeme. De így mehet. -
Szép munkám volt ma, Zordyt megfogám
Egyetlen én, és ő hatodmagával.

SZENDRŐDY

Hol?

HARS

Itt. De kért, tudod, hogy jó valánk,
Hát elbocsájtám. - Mit mond majd barátom?
(*Jenőhöz, bókok közt.*)
Jelentem önnek, Zordy itt barangol;
Néhány segéddel könnyen elfogom.

JENŐ

Ez önt nem jól jellemzi, hogyha én
Megváltozám, nálam van ok.

MIND

Van ok. -

JENŐ

Hallom, nyomorban él, küldnék segélyt,
Ha elfogadná. -

DÚLHÁZY

Mért e naplopónak?

HARS

Mért volt szűk kamrához konyhája tág.
És mindemellet ön néhány forinttal
Fényesb urat játszik, mint ő ezerrel.
Hiában, az ízléshiány!

SZENDRŐDY

Ha már
Nagylelkű ön iránta, táncvigalmat
Rendeljen el javára, s mindenik
Szívesen táncoland jó cél miatt.

JENŐ

Nem, nem, tudom, megítélt a világ
Barátlan tettemért. Én metsztem el
Létfája ormát, hogy törpén maradt,
S felette sok nagy lélek átka ül.

PIKÓ

Ez túlszerénykedés, vagy hát nem-é
Dicső, barátját adni a hazáért?

SZENDRŐDY

Csak ő hibás, mint minden lángkebel
A közvilágra ha kilép: legelső
Lépése botlás, mintha sas kívánna
Pályázni földtúrásban vakandal.
Nem őrizhette ön meg.

JENŐ

Úgy hiszi? *(Mind el.)*

VÁRY *(Biankával jön)*

Mily üdv önt itt találni!

BIANKA

Félre most
Ily balgasággal, már sem gyermekek,

Sem holdüvöltők nem vagyunk, hogy egymást
 Olyakkal vágnók csalni, mit nem érzünk,
 Mi a szótár- s költőknek képzetéből
 Életbe nem ment. Ön jól tudja azt,
 Minő szerelmet érez a színésznő,
 Ki eljátszá minden költészetét.
 Ön tudja, hogy mi csókját lelkesíti,
 A koldus művészet kenyérhiánya.
 Én is távol vagyok keresni érzést
 Az úri szívben, mely kéjmámorában
 Kiaszott, míg különbséget nem ösmért
 A szív és más egyfontnyi hús között.
 Jól ismerem, minő a szenvedély,
 Melyt égi szerelemnek csúfolunk,
 Mely szőnyeges termeknek csarnokából
 A szende lakba vonz. - Azért ne légyen
 Közöttünk tettetés. Ön csalva van:
 Jolán első szerelme édenét
 Egy verselő lopá el ön előtt,
 Ki hogyha éhezik, mérgében ír,
 S tollán rágódva ékes jambusokba
 Szerkeszti éhokozta kínait.
 Megbántott engem is, tanúm az ég,
 Minő érzékenyen: kezét reá,
 Bosszútársak leszünk, s bűnhődni fog.

VÁRY

Legyen meg.

BIANKA

Mind öné leend az üdv.

Mit adni képes női szerelem,
 Mindegy, mi föld termék meg a virágot. (*Váry el.*)
 S ha győzők, bírok-e győzelmemen
 Örülni is? - Óh, nem, sötét szemekkel
 Néz a *gladiátor*, ha győz, hiszen
 Barátát gyilkoló a tapsokért,
 S helyette büntudat az, mit cserélt. (*El.*)

LORÁN (*írásokkal kijő a kalibából*)

Nem várom, hogy kihajtsatok, megyek. -
 Így, kész a terv, meglátom, sírnak-é

A hős felett, kit tréfából megöltek.
Felköltöm-é a szikra jót szivőkben,
Mi mindenik bűnös keblében él,
Mint földedényben a bornak szaga,
S e bort teremtőnk önté még belénk. -
De ha lehullnak szó-villámaim
A bűnkéregről? - Óh, hisz a nagyon
Gonosz s ártatlan abban egyező,
Hogy nem pirul, s a bűn súlyát nem érzi.
Mit akkor?

ÖTÖDIK FELVONÁS

A KÖLTŐ DIADALMA

ELSŐ SZÍN

(Színházi csarnok. A táblára ki van téve „Csak tréfa”.
Előadás közt, nézők ki-be járnak.)

ANDAHÁZY (*Herédyvel jön*)

Mit játszanak? - „Csak tréfa”, új darab.

HERÉDY

Mondják, hogy az elillant Zordy írta.

ANDAHÁZY

Nézzük meg, a szerető húny-e el,
Vagy házasságban a szerelem?

HERÉDY

Ez
Egyik sem tréfa s címe ezt ígér.

ANDAHÁZY

Van-é hirdetve, színi *demagógul*
Görögtűz, tánc, állat, szellem, vitéz?
(*Olvassa a színlapot.*)

„Hivatalnok }
Gróf } (*Mindenütt a játszó színész nevét is mondja.*)
Grófné }
Dalszínésznő }
Báró }
Etelke, özvegy nő }
Jolán, leánya } (*A színész nevét nem mondja.*)
Jenő, fia }

Barátja, költő. - Az utolsó felvonásban N. műkedvelő játszandja szerepét.”
Ez furcsa - hogyha tetszik. (*Az ajtónál kínáloznak.*)

HERÉDY

Kérem önt.

(Bemennek. Bianka egy-, Váry a kritikussal másfelől jön.)

BIANKA

Készen van minden?

VÁRY

Kétszáz síp elosztva.

BIANKA

Jégszívű Zordy! Büszke álmaidhoz
Zenét készíték, hogy szűd megrepedjen!

VÁRY

Itt hoztam egy nagyérdemű urat,
Egy tintahőst - nagyobbat Toldinál,
Mert Toldi testet ölt, ez jó ügyért
Lelket tesz semmivé!

KRITIKUS

Szolgálatára. -

BIANKA

És még szabad?

KRITIKUS

Miért ne, a haza
Rovásra nem húzhatja szellemünket,
Nem készíthet vele utakat,
S így gondja sincsen, túl e két szavacskán:
„Habeas corpus.” -

BIANKA

Ön tudja kérésünket, bízhatunk?

KRITIKUS

Mint házasság- s papi szónoklatokban
Az ásitásra. - Zordyn nem marad
Tűhegynyi jó: a sánta jambusok,
Ha versben van, notandum. - Rossz irány,
Költőtlen szellem, vakmerő repülés.

BIANKA

Elég! Elég!

KRITIKUS

Nem - összemorzsolom!
Elolvassom, ha tetszik - kész.

BIANKA

Hogyan?

KRITIKUS

Miért ne, új név, g- és b-telen.
S oly vakmerő, hogy lágy bírálatért
Nem is könyörgött.

BIANKA

Hallatlan dolog!

KRITIKUS

Tudom, dühöngni fog. *(El.)*

BIANKA

Lecsendesítem,
Adok számára nyugtató porcskát. -
Holnap külföldre utazom.

VÁRY

Miért?

BIANKA

A legrosszat tesz. Még ma lesz szerencsém?
(*El Váryval.*)

LORÁN (*jön*)

A végső felvonás, - színpadra hát! -

PIROSKA (*elibe jön*)

Egy szóra kérem önt.

LORÁN

Hah! És te itt,
A fővárosban? - Úgy, kivert belőled
A nőtermészet. Tedd napszámodat;
Hisz rég mondtam: légy rossz, ölj csókjaiddal,
S a renyhe gondviselést pótolod,
Mely e gyalázatos fajt élni hagyja.

PIROSKA

Ezt hallanom! - Figyeljen ön szavamra,
A dalszínésznő múltkor e porocskát
Adá s könyörgött, vetném ételébe.
Oly lelkületnek, úgymond, mint öné,
Szerelem kell, s szerelmessé tesz ez.

LORÁN

Add csak Piroška! - (*Nézi a port.*)

PIROSKA

Isten áldja meg. (*El.*)

LORÁN (*eszmélve*)

Hol vagy? Mint angyal-álom szétfolyál!
Óh, lány! Embernek jó vagy, és azért
Közikbe rossz. De jó, hogy távozáál,
Nem bírtam volna úgymint megköszönni,
Mert lelkem búval annyira tele,
Hogy enmagamnak sincsen benne hely. -

Az féli a halált, ki még veszíthet,
Én fájdalomnál mást nem veszthetek. (El.)
(A költő jön Kondor- és a kritikussal vitázva.)

KRITIKUS

Mit szólna rá a vén Arisztotel! -

KONDOR

Ifjaknak és a népnek tetszetik,
De csak nem *klasszikus*, s így mit sem ér.

KRITIKUS

Ahhoz kevésb tárgy, cifrább jambusok
Titokdús méltóság kívántatik,
S mentől kevésb rokonság életünkkel.

KÖLTŐ

Óh, úgy te klasszikus vagy. - Azt hiszed,
Mint a vakand, hogy legszebb sártanyád,
S az ég pompás tekintete megöl.

KONDOR

Lorán nem is költő - oly nyegle csak
Mint ön, pedig sokat tanulhatott
Tőlem; például a „Falernusi
Fürt” - „Eros és a Chárisok” - dicsők!
Ki sem tagadja.

KÖLTŐ

Mert nem olvasá.

KRITIKUS

Rossz ízlés.

KÖLTŐ

Hogy nem tetszik múmiátok?
Te még emberségét is eltagadnád
Annak, ki nem penészlik - s él. -

KONDOR

Kölök!

Ne, itt az ellenok! - (Üti.)

KÖLTŐ

Füled megé

Írom fel az enyémet. (Üti.)

GERŐ (jön)

Héj, mi zaj?

KRITIKUS (ki elvonult, elébe megy)

Tudós vitatkozás!

GERŐ (közikbe megy)

Győző okok. -

Ezekhez én is értek egy kicsinyt. -

KONDOR

Megadom magamat - irgalom, Gerő.
(Súgva.) Adj tíz garast, csendes leszek, különben
Fütyülnöm kell, mert már a pénzt elittam,
S előre fáj a hátam.

GERŐ

Fogd - nesze!

KONDOR

Menjünk kolléga, *sum capacitátus*.

KRITIKUS

Hogyan?

KONDOR (Gerőre mutat)

Odi profanum vulgus. (El a kritikussal.)

MÁSODIK SZÍN

(Színház belseje, a színpad háttéréből tekintve. A színpad templom előtti tért ábrázol,

*Lorán s koldusok a templom ajtajánál. - A kárpit felszáll s a háttérben a színházi közönség, többi közt egy páholyban Széphalminé, Jolán, Jenő, és Váry lát-
szanak.)*

JOLÁN

Menjünk haza!

VÁRY

Minő szeszély megint.

Vagy, ügye, szépem, a darab hatott meg?

Eszedbe jött ismét a szép kalandor,

A sápadt arc, költői szerelem! - -

(A színpadon nászmenetben Etelke, Jolán a báróval, Jenő és mások jönnek.)

JOLÁN

Mért kérded azt, gyöngédtlen ez tetőled.

Menjünk.

VÁRY

Maradjunk, míg kétségb'etés

Utolsó szálát metszi életének. -

„ETELKE”

„Adj, lány, Isten nevében alamizsnát,

S díjul megáldja Isten frígyedet.”

(Jolán a színpadon pénzt oszt, Lorán el nem fogadja.)

„Hát ronda koldus, még talán kevesled?”

„LORÁN”

„Isten nevében alamizsna nem kell,

S ti nem segítetek emberen magáért,

Mert nem bír megfizetni, én pedig
Nem bírok Istenemtől ennyiért
Áldást könyörgni teljes éltetekre.”

JOLÁN

Ah, ő az!

VÁRY

Nos, hogy tetszik, asszonyom? -

„LORÁN (*Etelkéhez*)”

„Nem ismer tán, nagyságos asszonyom?
Nos, mit csodálom, a művelt világ
Naptára oly rövid, két hét örökje
Szerelmének, s ha ember megbukik,
Felejtve harmadik nap. Annyi szép
Virág terem a rossz tuskó helyén,
Hogy könnyű azt feledni. - Óh, mi sok
Keservet mellőz ön, s vajh mily kevés
Gyönyörrel él kevesbet, mert felejt. -
Mi is egy ember bukta? - Dráma csak,
Melyen bár könnyezünk, mégis mulattat,
S ha meg nem buknék hőse, átkozódnánk,
Mert nem csinált nekünk komédiát,
Ha már előre könnyezénk miatta.”

SZÉPHALMINÉ

Mért nem felelhetek.

„ETELKE”

„Mily szemtelenség
Ekként elállni az utat. Hogyan,
Véték ön ellen?”

„LORÁN”

„Sőt, az Isten ellen,
Mivel remekművét, üdvzalogát
Egy ifjú nőkebelt megmérgezett.”

„ETELKE”

„Nem tartozom, de tudja hát, miért
Nem adtam lányomat: ön római,
S lányom protestáns.” -

„LORÁN”

„Mennydörögj! Ne halld
Isten, mint káromolnak itt alant.
Óh, nő! S míg gazdag voltam, addig, úgye,
Az Istent megtagadtad, mellyet, ím,
Használz a gúny ellen villámfogónak.
Bizony, derék! Hát én nem aszinte a
Szerelemnek istenét imádom. Ön
Lányával tán aranyborjút imád? ”

SZÉPHALMINÉ *(felkél)*

Ah, ez derék - Tépd őket - én nem érzem. -

„LORÁN” *(a színpadi Jenőhöz)*

„Te hallgatsz, múltunk réme tűne fel
Előtted? - S hízelgőid messze vannak,
Kik közted és lelked közt állanak,
Azt elmosolygni. Egyszer hallanád
Csak őket, s meggyógyulnál. - Óh, ha van
Lélekrokonság, a baráti az,
S föláldoznád a női szerelemnek,
Melynek siron túl szárnyalása nincs,
De az anyaggal itt lent porba fúl.
Vagy nézd, ha nem hiszed, testvéredet:
Kiölték kebléből a jellemet,
Ő nem tanult mást, mint tetszélkedést;
De hogyha majd lehullnak ékei,
Körülteking s rideg keblében a
Családi kéj érzése nem honol:
Rendeltetése szent körét veszejtve
Gyümölcstelen fa, szóttan gondolat,
Hazátlan, félszegen barangoland
A semmiségben. - Lám-e, ő mosolyg!
Mivel menyasszony, cifra köntöse,
S a harmatot, mely fénylik szép füzérén,
Nem tudja: könny - és mindenikben egy

Életreménynek játszi sírja van.”
(*Jolán a színpadon s a páholyban alél.*)

JENŐ

Vizet, hej! - Orvost, mert meghal különben.
(*A közönség füttyül és tapsol, nagy zaj, a színészek kifutnak.*)

KÖLTŐ (*a közönség közül*)

Elégtétellel tartozunk.

GERŐ (*szinte*)

Ez ármány! - (*A kárpit legördül.*)

LORÁN

Hervadj! Nem ingerelsz, örök borostyán,
Szép pályabére ifjú álmaimnak. -
Ő sírt! - Nem langy vizet, mert csillogott.
Bohó! Mi vágatjuk le a juhot,
S lágy szívűségünk vérénél alél. -
Vagy hátha szebb nő, drágább főkötő
Volt, mint övé, a szomszéd páholyokban.
Szebb szem kacintott másra, s ezt siratja? -

JENŐ (*indulattal belép, Szendrődy-, Dúlházy-, Pikó- és Harstól követve*)

Lorán! A rossz barátban meggyaláztál,
Ha a színész tetszett, én hívatám.

LORÁN

Hát jól talált arcképed meggyaláz?

JENŐ

Bezárathatnálak, honáruoló,
De nagylelkűn párbajban végezek.

LORÁN

Állíts nagylelkűségnek iskolát,
S gazembereknek lesz főiskolájok.

JENŐ

Új sérelem.

SZENDRŐDY

Mely vért s halált kíván.

JENŐ

Majd számolunk.

LORÁN

Nem kétlem, hogy te jobban,
Hisz életedben mindég számolál.

SZENDRŐDY

Két ember ily viszonyban meg nem élhet.

DÚLHÁZY

Vigyázz, ne alkudj olcsóbban.

LORÁN

Ne félj!
Varjú, meglesz dögöd. Lőjünk, Jenő.

HARS (*Jenőnek*)

Ha meghal ön, halálát megboszúlom.

JENŐ

Ki lesz segéded?

LORÁN

Jőj, Dúlházy, te,
Könnyű a munka, s pénzbe sem kerül.

JENŐ

Te lősz, én hívtalak ki.

LORÁN

Nem lövök.

Neked, mint mondják, drága életed,
Nekem nem az, kisebb hát veszteségem;
Legyünk egyenlők, kérlek, lőj előbb.

JENŐ

Lorán, ha egyikünk az alkotónak
Székéhez vándorol, ne nyomja bűn.
Felejsük sérveinket, melyeket
Jobbára sorsunk tőn, mert csolnakunk
Csak egyet bír, a másnak halni kell.

LORÁN

Ne erről, mert a múlt üdők könyűje
Szemünkbe szöknék, elkábítana,
S nem tudnók megcélozni a barátot.

JENŐ

Nem adsz tehát bucsú-kezet.

LORÁN

Nem én.

Nem olyan a barátság, mint tea,
Hogy lét sajtolhatsz másszor is belőle.

JENŐ

Legyen.

LORÁN

De jól célozz hát.

JENŐ *(lő)*

Íme! -

LORÁN

Nincs.

Most én - akartad. *(Lő, Jenő leesik.)*

JENŐ

Óh, jaj! Ez talált.

LORÁN

Varjú barátok, itt van sültetek. -
Ha volna könnyem, érted ontanám el,
Mert benned drágább múltamat ölém meg.
S miért? Hogy mondhassák e gaz fiúk:
Böcsületért szent áldozat esett. - *(Merőn áll.)*

HARS *(Jenő szivére tapint)*

Kimondta lelke szállását, sebj,
Gazemberré lett volna. *(Megrúgja.)*

DÚLHÁZY

Sőt bolonddá.

Gazzá lehetni kell ám több erély.

JENŐ

Barátimtól hallom sírversemet.
Lorán! Lorán! -

PIKÓ

Vajon ki lesz követté?

DÚLHÁZY

Reményilem, pártolándtok, szívesen
Látlak ma nálam.

HARS

Megleszesz bizonynal.

PIKÓ

Pápista lesz most.

DÚLHÁZY

Hát azzá leszek

SZENDRŐDY

Jól lösz, Lorán, kívánok sok szerencsét.

ILKA (*berohan*)

Lövés, s ő meghalt, óh, kebel, repedj meg!
Igy alszol-é ifjú nőd oldalán?
Keskeny nyoszoládban helyet nekem. - (*Ráborul.*)

LORÁN

Óh, boldog Ilka!

ILKA

Hah! Ki gúnyol itt?
Szenvedtél értem, híven visszaadtad.

LORÁN

Boldog nő! Óh, hiszen te bírod őt:
Porában és emléked bánatában,
Mely gyászvirágot csal ki majd porából.
Nekem nem áll e nagy világ felett
Egy sír is oltárul érzetimnek,
Még üdv- és glóriában sincs reményem
Ismét találni a kedveseket -
Hisz az álnoknak üdve nem lehet.

HARMADIK SZÍN

(Váryéknál terem. Két inas a világítással foglalkozik.)

ELSŐ [INAS]

Hát asszonyunk minő karakterű?

MÁSODIK [INAS]

Nagyságos asszony.

ELSŐ [INAS]

Jellemét tudaklom.

MÁSODIK [INAS]

Nagyságos asszony, vége van, ki látott
Két jellemű nőt, eggyel is kevés van.

ELSŐ [INAS]

Mondják, hogy anyja itt, a házban él.

MÁSODIK [INAS]

Széphalminé, mogorva, büszke nő,
Kitesz még a gután is, múltkor a
Táncvigalomban s most színház után
Ütötte meg, s kiállta a sarat.

ELSŐ [INAS]

Nem! Furcsa, furcsa, ifjú házások,
S haljak meg, hogyha csókolódni láttam.
Ha látják egymást, mint hideglelős,
Ha láza jó, oly képeket csinálnak.

MÁSODIK [INAS]

A csók parasztos, úri a hidegség,
Mit bánod, hogyha nem bánt, hű cselédnek
Gondolni, látni semmit sem szabad. *(Lorán belép.)*

ELSŐ [INAS]

Minő elszánt fiú ez? Földi, hej!
Nincs bémenetek ilyen gaz fiúknak.

LORÁN

S te bent vagy.

MÁSODIK [INAS]

Rongy cégér! Kidobjalak?

LORÁN

Mi készül itt?

ELSŐ [INAS]

Vígság, hogy egynehány
Koldús szerencsésen letiltatott
Borát szabadság- s népért felköszöntni.
De igazabban, hogy címünk legyen
Táncolni s inni.

LORÁN

Így van jó, Jolán! -

MÁSODIK [INAS]

Dobjuk ki.

LORÁN

Vétkezém?

MÁSODIK [INAS]

Nem, csak szabód.

LORÁN

Hát rosszabb lettem-é azólta, hogy
Még tárva leltem minden termeket?
Nem, Istenemre, egy szikrával is,
Sőt jobb, mint edzett érc. De emberek,
Ti, mint kutyák, hizelegtek a ruhának
Ha jó, ugatjátok, ha rossz, köszöntök
Négy cifra lónak, s hogyha jó számaron
Az Isten, föl-rúgjátok, mint az ebet.

MÁSODIK [INAS]

Miért hetvenkedel velünk, el, el,
Csináltass új kötést, s ha Kotzebue,
Vagyis a rongy Shakespeare helyére jössz.

LORÁN

Nem távozom, szólnom kell asszonyoddal.

MÁSODIK [INAS]

Meghalna rongyaidtól.

ELSŐ [INAS]

Itt maga. (*Inasok el.*)

JOLÁN (*szobalánnyal jön*)

Rózsám, mért nem tudok vigadni úgy,
Mint egykor a kedves szülői házban.
Oly sokkal bírok, mit vágyam kívánt,
S mind megvetem.

SZOBALÁNY

Beteg tán, asszonyom.

JOLÁN

Hol van férjem?

SZOBALÁNY

Biankánál.

JOLÁN

Ah, úgy.

(Ilka gyászosan jön, s merengve a háttérben leül.)

Szörnyű alak! Hó kebleket fagyasztani!
Én jég valék - és boldog-é? Kacagtam,
De görcsösen - ha, há - jóláll-e így?

SZOBALÁNY

Hová megy ön ily késő éjszaka?

JOLÁN

Lelkem zajong, űz, nem tudom hová,
Imádkoznám, Rózsám, de nem lehet,
Mert mint a füst, ha fergeteg közelg,
A földre visszahull a szent könnyörgés. -
Óh, másképp volt ez a szülői házban.
A gyermek félné megnőtt önmagát,
Bűnök súlyával látva megrakottan,
Melyekről álma sincs. - De hagyj magamra. -

SZOBALÁNY

Minő színmű okozta e borút? *(El.)*

JOLÁN *(meglátva Loránt)*

Ön itt? - Óh, jaj!

LORÁN

Ki hitte volna, hogy
Ekként reszkessen egykor ön, ha lát.

JOLÁN

Büntetni jött ön, jól tudom, bocsánat,
Könnyelműség, nem romlottság hibám.

LORÁN

Mit megbocsájtni? - Én valék hibás,
Mért keveredett költő a nagyvilágba?
Hol átok minden nem-középszerűn.
Miért kerestem nőt, magasztosat,
Minőt költőnek őrijűt álma szül,
Minő ily rossz világra nem való!
Miért kerestem érzést emberek közt,
Kik érdekből nevelnek még virányt is,
Hogy amikor legszebben él - megöljék?
Miért hívék, mint gyermek Istenében?
Miért mondtam le hír-, hon- és barátról,
Minden reményt a lányért bécserélve,
Rábízva mindent, mint merész hajós
Vezérlő csillagára, s Istenére
A hív? - Mivel ki hitte volna, hogy
A nap sugárítól is óvt virágban
Már mélyen ül a féreg.

JOLÁN

Érezné

Csak azt, mit én, hallgatna.

LORÁN

Úgy! - Mit ér

A szó, keservet csak rokon keserv
Képes megértni, annak nyelve nincs,
S hol van hát szív, oly vérző, mint enyém?
(*Száraz virágbokort vesz elő.*)
Isméri-é ön e virágbokort?
Ön mondta: minden szál egy érzemény.
Im, itt érzéseim halott füzére,
Minden remény-, boldogságból csak e
Hervadt bokor valóságom maradt meg.
Ha hinni kezdenék még emberekben,
Ha búnál mást érezne kebelem,
Reá tekintnék s elfonnyadna minden. (*Jolán leül és sír.*)
Ne sírjon ön!
Szemét veres borítaná, s miért
Áldozná föl szépségét a keservnek? -
Óh, szent a könnyű, áldás istenektől,
Kebel, mely sírni tud, meg nem reped,

Mert hogyha búval bétölt, könnybe olvad,
 És felvidul, mint vészeső után.
 Rajtam veszíté értelmét ez is,
 Hogyan könnyítse a világnyi gyászt
 Egy csepp könnyű? -
 Én megkövültem, mint a fájdalom,
 Mint sziklaszál tenger hullámi közt,
 Kopár örökké, mert tar bércein,
 Mint szemből a könny, víz fakadni nem tud,
 Míg a bú tengerébe süllyed el.
 Én is könnyeztem egykor, most kacagok,
 Hogy is mutassam a valódi bút,
 Ha annyi álkönyű van a világon.
 Ön sírt egy költeményen, hát magam,
 Ki éltem azt, min ön csak látva sírt.
 Mit kezdjek el valódi bánatomban? -
 Vagy több volt költeménynél? Több-e, több,
 Egy szót, Jolán!

JOLÁN

Több volt, óh, jaj nekem.
 Beszélnem bűn, és bűn hallgatnom is,
 Kötelesség s természet küzd szívemben,
 Akármelyik győz, én leroskadok.
 Csak akkor érzem verni szívemet,
 Midőn a pusztá kéz fényem között
 Pusztán hagyá óráimat lefolyni.
 Midőn hívém: minden vágyam betölt,
 És véghetetlen úr fogott körül. -
 Művében láttam szörnyű vétkeket. -
 Én önt szerettem - -

LORÁN

Mit mondasz, Jolán!

(Ilka vadul felkacag, s kimegy.)
 Tán újra tréfa? Óh, jaj, hogy nem az.
 Óh, jaj, hogy sírkövében ismerek
 Csak az örökre elveszett szerelemre. -
 Így karjainkba fogni edenünket,
 S feneketlen egy sírba dobni vissza!
 Mért mondja hölgy, szemed, hogy szód igaz,
 Nyugodtan türtem és oly csendesesen,
 Mint sírfenek. - Miért jövél, kerub,

Fölrázni a rég hunytak álmait.
Hogy újra küzdjem sorsom végétét,
S hogy újra vesszek a nehéz csatán.

JOLÁN

Léptek közelgnek, jaj nekünk, Lorán!

LORÁN

S nem tudnád-é felejteni a világot?
Nem tudsz-é mindenektől elszakadni
Egy percre? - Óh, egy percnyi életet;
Megérdemelnék annyi szenvedésre.

JOLÁN

Menj, menj! Közelgnek, férjem jó, megöl.

LORÁN

Együtt halunk meg.

JOLÁN

Óh, de élni édes,
Én félem a halált.

LORÁN

Te féled? - Én
Nem hallok semmit túl e szűk szobán,
E percen túl számomra nincsen élet,
Síron túl sincs, mert bár sokat tud Isten,
E perc után már üdvöt adni nem bír.

JOLÁN

Az istenért! Mi szörnyű vagy, Lorán!

LORÁN

Szörnyű az Isten akkor is, ha áld,
Vagy hogyha ád üdvöt, mint isteneknek:
Miért nem ád erőt azt elviselni?

Búm meg nem ölt, hogy kízzon, s a gyönyör
Kínozva öl meg, hogy kékjét ne érzem. -

VÁRY *(jön inasokkal)*

Dobjátok itt ki e tolakodót,
Sokat bosszantott, úgye, asszonyom? -
(Jolán egy sikoltással Váry karjába alél.)

LORÁN *(fölkél)*

Most könnyebb válnom, hogy szemed csukott. -
Talán a sír számomra jegyeze el. -
Most könnyebb elszakadnom ajkaidtól,
Látván, mi édesen szenderged át
A vést, mely elsüllyeszti léthajómat. *(Az inasokhoz.)*
Mit késtek egy halottat elcipelni?
Egy máknyi por kapcsolja éltemet
A költészettel össze. *(A port megeszi s az inasok karjába dől.)*

GERŐ *(a költő- s más ifjakkal jó, kik babért hoznak)*

Itt van ő.

LORÁN

Nem kell babértok! Óh, ki irigyel
Költőbabért? Melyért, mint bányarab,
Sok kincset ás kebléből, bút magának.
Egy boldog pillantásért én od'adlak,
Nekem nem kellesz többé, csak síromra. -

KÖLTŐ

Az embert felrúgdaljuk, mint ebet,
És mindent jóvá tettünk, hogyha sírján
Önmentségünkre emléket rakánk.
(Ezalatt társaság gyűlög a teremben, Loránnal az inasok s ifjak elmennek.)

JOLÁN *(eszmélve)*

Lorán! -

VÁRY

Mosolyg, kigyó, mert széttaposlak. -
(A társasághoz) Tessék önöknek! - Tán e zaj zavarja?
Csak tréfa, vidám tréfa, ügye, nőm?
Nos?

BIANKA

Rajta, mondjuk együtt, az. Ha, ha! (Forog.)

VÁRY

Vígan leszünk, és most anyád helyett
Fogadd te, drága nőm, vendégeinket.

Információ

CSAK TRÉFA

CD-szöveg, Madách Imre összes művei

A *Csak tréfa* kézírata az OSzK kéziratrárában található, jelzete: 2064 Quart. Hung. 60 levél. Egyik jelenetét (Zordy és a költő beszélgetését a IV. felvonásból) Riedl Frigyes tette közzé: *Madách egy kiadatlan tragédiájából. - Egyetemes Philológiai Közlöny*, IV. 56-63. I. A darab egyes tirádáit Madách lírai versekké tördelte szét s *Egy őrült naplójából* gyűjtőcímen beiktatta költeményei sorába.

A dráma első kiadása a Halász Gábor szerkesztette *Madách Imre összes művei* (I-II. k., Bp. Révai, 1942) első kötetében található (95-218. l.), amelynek nyomán megjelent az Unikornis Kiadó *Madách Imre válogatott drámái* c. kötetében (Csak tréfa: 7-133. l.) is. A szöveget, Halász Gábor kiadását javítva, korszerűsítve sajtó alá rendezte Sirató Ildikó. Jelenlegi CD-szövegünk ennek a legutóbbi szövegnek újra ellenőrzött, meglehetősen sok helyen javított, kiigazított változata. (A helyesírási modernizálás gyakran következetlen, pl. az Isten tulajdonnév kezdőbetűje csak mintegy fele részben nagybetű. Információs dokumentumunkban közöljük - némileg javított, kiegészített változatban - Sirató Ildikó szövegmagyarázatait is. E mintául vett kiadás sorszámozása szerint a darab terjedelme 2388 sor. A sorok számozása a gyakran hibás tördelés miatt pontatlan. /Pl. a 685. sor nem két szóból áll, ez a két szó - *Óh, nők!* - még verssorként az előző, 684. sor vége./

Jelen CD-kiadásunkban tehát főként az Unikornis kiadásának modernizált helyesírását követtük, illetve javítottuk tovább. A helyesírást természetesen csak azokon a helyeken változtattuk meg, ahol az nem rontotta el a darab jambikus verselését. Tehát nem változtattuk meg a ma helytelen rövid vagy hosszú mássalhangzós (pl. *boszút, könyűk* stb.), vagy a gyakori, a ma helyestől eltérő hosszúságú magánhangzós (pl. *körül, ifju, kívülem* stb.) szóalakok hibás helyesírását, ha a verselési helyzet úgy kívánta. (A helyesírási elvek részletesebb indoklását ld. A METINF - Az ember tragédiája információs dokumentumában!) Nem változtattunk természetesen Madách régies, vagy nyelvjárási szavain, egyéni szóalkotásain (mint pl. *borkabak*=lopótök, *téző*=tegező stb.), a régies ragozáson (mint pl. *felosztók-é, olvasztá, öntté, megbosszulandom, ösmerendik* stb.) és a ma már nem használt szóalakok tekintetében (*könyrület, pisztolok, óvt, rényt* stb.).

Szövegmagyarázatok a drámához

A 3. mottó idézet Shakespeare II. Richárd-jából, III. felv. 2. szín. Madách fordítása.

ELSŐ FELVONÁS

Mért hoztad ezt fel Macbeth rémeként / Legjobb órámban.	Banquo szelleme Shakespeare Macbeth c. tragédiájában.
Hallgass ki , ez mind szép igaz, - fent / A lég e sártömegnek éteri : - mily parány kicsiny / A sárba gyúrott lsten , -	Hallgass végig. Mennyei, égi. (görög). Azaz az ember, utalás a bibliai teremtmésmítoszra.
Megmérni az időt s fejeskedett ...	Makacskodott.
Arszlán barátit...	Gavallér (török).
Kivánhat udvaribb , jobb és szelídebb / Jegyest...	Udvariasabb, udvarképesebb.
Sapienti pauca .	A bölcsnek [ennyi] elég (latin).
Nem, in vino veritas .	Borban az igazság (latin).
S Ovidot csak praxisból ismeri.	Publis Ovidius Naso (Kr. e. 43.-Kr. e. 17.), római költőt.
Megtelt a borkabak ,	Lopótök.
Először, mert világ-eszélye nincs,	Képe a való világról.
Pártolja, mely nyomatva kétszer édes.	Elnyomva, nyomás alatt.
ki vélek nem brekeg / A copfos elve-kért;	Varkocsos, német hivatalnoki divat szerinti hajviseletű; átvitt értelemben vaskalaposságot, maradiságot is jelent.
Mely ily kuvik fajt nem bír nyársra húzni,	Feketébe, gyászba öltözött. Utalás a német hivatalnokok divatjára.
Ki mentől több parát üvölt ki,	Régi török váltópénzt.
De külkelmék helyett magyar darócot / Viselni ,	Az 1841-ben megindult védegyleti mozgalomhoz csatlakozva 1843 májusában Madách is felhívást intézett a dámákhoz, hogy csak magyar árut (pl. kelmét) vásároljanak.

Hisz tézem jobbadán;	Tegezem.
... kortesünk vakul követ -	Választási szónok (spanyol).
...s üldéd a pacsirtát,	Üldözted.
Prodigesem csak mégis többet ér?	Tékozlóm (latin); itt: lónév.
Kinek hátán már öt kereszt vagyon!	5 x, azaz ötven év.

MÁSODIK FELVONÁS

SZÍNPADON S SZŐNYEG MEGETT...	Függöny, kárpit.
...két hétig engem is mulatna .	Mulattatna.
Mint hogy kísértsen föltárt matricául ,	Anyakönyvként (latin); azaz kiderüljön az anya életkora.
Pápista Zordy?	Római katolikus.
Így kell maradnod, kis fejes leány. (<i>Széphalminé kezét csókolja s egy díszeszközt ledob.</i>)	Makacs, önfejjű. Dísztárgyat.
<i>Jolán torzképet csinálva követi.</i>	Grimaszt.
Mondd, Brútus!	Marcus Junius Brutus (Kr. e. 85-42), köztársaságpárti római patrícius volt, Kr. e. 44-ben részt vett Julius Caesar megölésében, majd a polgárháborúban Philippinél elszenvedett vereség után öngyilkos lett.
Nem voltak talán / Divatban a filiszterek .	Nyárspolgárok (német).
Ön szegény? / Ha Krózus az.	Kroiszosz, mesés gazdagságú ókori király Lüdiában (uralkodott Kr. e. 560-546).
Tapintatom hiányát / A buzgalommal nem pótolhatom.	Ízlésem, szépérezésem.
Két hét alatt / Vén Cáto is elébem térdepel.	Marcus Portius Cato (Kr. e. 234-149), római szenátor és híres szónok volt.
Úgy, mint Lukács evangelista festve .	Lukács evangélistát áldozati ökörrrel az oldalán ábrázolták, mert evangéliumát a zsidók áldozatának leírásával kezdi.
A muszka divatot...	Orosz; népies torzítás Moszkva városnevéből.

Kelete **sopra pari** áll;
Ím, a **körmagyar!**

Névérték felett (olasz).

19. sz.-i nemzeti társastánc, melyet a francia négyes és a cotillon elemeiből, illetve stilizált magyar népi tánclépésekből hoztak létre magyar táncmesterek, azzal a céllal, hogy a bálokon elfoglalja a francia és német társastáncok helyét.

HARMADIK FELVONÁS

LORÁN (*elszóródva*)

Szórakozottan, szórt figyelemmel.

Laissez nous faire

Hagyjatok bennünket békén; utalás a klasszikus gazdasági liberalizmus jelmondatára (francia).

Világot e Káoszra hát,

Világosságot, fényt a káoszban. Káosz: a görög mitológiában a világ létrejöttét megelőző rendezetlen ősállapot (görög-latin).

Hogy nyílnak látsszék szónk, **mulasson,**

Mulattasson.

Prométheusz, Epiméth, Zeus, Pandóra.

A görög mitológia alakjai. Prométheusz titán sorsa közismert, öccsének, Epimétheusznak és feleségének, Pandorának története már kevésbe. Pandora kíváncsisága következtében zúdult az emberekre az addig egy szelencébe zárt minden betegség, baj.

Bűn-**mikrokozmosza** a lány.

Kicsinyített mása, kis világa, sűrítőménye (görög).

S kacagjuk a magas **rényt** -

Erényt.

NEGYEDIK FELVONÁS

Elismer.

Félreismer.

Lehettem volna hajdan **Cassius**-szá,

Caius Cassius Longinus, római hadvezérhez hasonlóvá, aki a Julius Caesar elleni összeesküvés egyik vezetője volt. A polgárháború philippi csatájának elvesztése után (Kr. e. 42.) öngyilkos lett.

Ön zend hitű;	Ősiráni-perzsa vallású.
Feldúlja Ahriman , a közvilág.	Zarathusztra (Zoroaszter, Kr. e. 630 - 513) próféta követőinek vallásában Ormuzd a tűz, a világosság és a jóság istene, Ahriman az ellentéte: a sötétség, a káros pusztító erők megtestesítője.
Lázár tettekben, ámde dús tanácsban,	Koldus, szegény; a bibliai koldus, Lázár nevéből.

ÖTÖDIK FELVONÁS

Van-é hirdetve, színi demagógul (Az ajtónál kínálkoznak .)	Népámítóul, csalóul. Tessékeli egymást, kínálják egymásnak az elsőséget.
„ Habeas corpus ”.	A test legyen a tiéd, utalás egy 1679. évi angol törvényre, mely szerint bírói elfogatóparancs nélkül senkit sem foszthatnak meg személyes szabadságától, nem rendelkezhetnek teste fölött.
Ha versben van, notandum .	Megjelöljük, rámutatunk.
Miért ne, új név, g- és b-telen .	Azaz sem gróf, sem báró.
A leg rosszat tesz.	Levegő, lég.
Menjünk, kolléga, sum capacitátus .	Szakértő vagyok (latin).
Odi profanum vulgus .	Gyűlölöm a csócseléket (latin).
Hát én nem aszinte a / Szerelemnek istenét imádom.	Úgyszintén, éppúgy.
GERŐ (szinte)	Szintén.
Csináltass új kötést, s ha Kotzebue , Vagyis a rongy Shakespeare helyére jössz.	August Kotzebue (ejtsd: kocebú, 1761-1819), német „drámaiparos”, korának legsikeresebb színpadi szerzője.
Miért jövé, kerub ,	Az angyalok karának magas rangú tagja (héber-latin).